mülkiye dergisi
Araştırma Makalesi

Şüphecilik, Düzenleme, Uzlaşı: Batı Muhafazakâr Düşüncesinde Çevresel Meselelere Yaklaşımlar ve Eko-Muhafazakârlığın Görünümleri

Önder Güneş, Concordia Üniversitesi, Sosyoloji ve Antropoloji Bölümü
E-posta: ondergunes@gmail.com

Özet

Bu çalışma çevresel kaygılara dönük şüpheci ve reddiyeci muhafazakâr tutumun yükseldiği 1990'larda yine kimi Anglo-Amerikan muhafazakâr entelektüeller tarafından bu tutuma bir tepki olarak ortaya konan eko-muhafazakâr fikrin görünümlerine ve kurucu ilkelerine odaklanmaktadır. Geçtiğimiz son yarım yüzyılda Batı muhafazakârlığı ile çevreci hareketler ve fikirler arasındaki ilişki kararsız bir patika izlemiştir. Bu makalede de tartışılacağı üzere 1970'li yıllara kadar özellikle Birleşik Devletler'de muhafazakâr siyasi ve entelektüel hareketin gelenekçi kanatları çevreci savları heyecanla desteklemiş ve çevresel düzenlemeleri hayata geçirme konusunda istekli davranmıştır. Ancak sonraki on yılda bu heyecan hızla yerini küresel çevre sorunlarının aciliyetini yok sayan ve bu konudaki bilimsel iddiaların zeminini sorgulamaya açan bir tutuma bırakmıştır. Muhafazakâr ideolojinin, özgürlüklerin korunması adına merkezi devlet otoritesinin sınırlandırması, akla duyulan güvensizlik ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan anti-entelektüalizm gibi önermeleri bu reddiyeci tutumu besleyen temel nedenlerdir. Bu şüpheci/reddiyeci muhafazakâr tepkiye bir itiraz olarak muhafazakârlık ve çevresel kaygılar arasında giderek açılan bu çatlağın, ilkini anlamlı bir siyasi pozisyon almaktan alı koyduğunu ileri süren bir grup muhafazakâr entelektüel, 1990'lı yıllarda ekolojik savlarla yeni bir uzlaşı arayışına girişmişlerdir. Bu 'uzlaşı dönemi' ve bu dönemde ortaya çıkan literatür birbiri ile ortaklık ve farklılıkları bulunan muhtelif eko-muhafazakâr anlayışlar meydana getirmiştir. Bu çalışma en temelde işte bu eko-muhafazakârlık fikirlerini çözümlemeye çalışmakta ve bu literatürün 1970-2000 yılları arasında ekolojik sorunlar karşısında nasıl bir pozisyon aldığını tartışmaktadır. Bunun yanı sıra muhafazakârların muhafaza etme anlayışından şüpheci/reddiyeci tutuma ve oradan da uzlaşı fikrine giden bu dönüşümlerinin siyasal, iktisadi ve toplumsal nedenleri incelenecektir. Bu çalışmanın üç temel argümanı bulunmaktadır. Birincisi, uzlaşı literatürünü var eden ana nedenin muhafazakârların çevresel kaygıları değil siyasal alanda ekolojik hareket üzerinde Gramsci'nin kavramsallaştırmasıyla 'kültürel hegemonya' kurma arzusu olduğudur. İkincisi, eko-muhafazakâr akımın sermayenin çıkarları ile uyumlu bir tahakküm stratejisi olduğu ve bu anlamda ana amacının, çevreci hareketlerin radikal karakterini bertaraf ettiğidir. Son argüman ise eko-muhafazakâr

Güneş Ö (2022). Şüphecilik, Düzenleme, Uzlaşı: Batı Muhafazakâr Düşüncesinde Çevresel Meselelere Yaklaşımlar ve Eko-Muhafazakârlığın Görünümleri. *Mülkiye Dergisi*, 46(1), 100-136.
Makale Gönderim Tarihi: 12.01.2021, Makale Kabul Tarihi: 22.02.2022.

akımın yerel ve küresel ekolojik krizlere ilişkin hiçbir somut öneri getirmemesi nedeniyle özgün bir hareket olarak değerlendirilemeyeceğidir.

Anahtar Sözcükler: Eko-Muhafazakârlık, Çevre, Düzenleme, Kültürel Hegemonya, Uzlaşı Dönemi

Skepticism, Regulation, Reconciliation: Approaches to Environmental Issues in the Western Conservative Thought and the Outlooks of Eco-Conservatism

Abstract

This study focuses on the outlooks and foundational tenets of eco-conservatism which has been proposed by some Anglo-American conservative intellectuals as a response to the rising environmental skepticism and denialism of the conservative movement during the 1990s. The relationship between Western conservatism and environmentalism has always followed an erratic path throughout the last five decades. As it is going to be discussed in this article, until the 1970s, the traditionalist currents of the conservative political and intellectual movement and their leading figures were enthusiastically endorsing environmentalist claims and willing to introduce environmental regulations, especially in the United States. However, in the next ten years, this enthusiasm swiftly turned into an attitude neglecting the urgency of global environmental problems and questioning the scientific ground of such claims. The fundamental reasons which fuel this denialist attitude are the precepts inherent in the conservative ideology such as limiting central state authority in the name of protecting the liberties, a distrust through reason and as a result of this, an anti-intellectualism. During the 1990s, some conservative intellectuals have attempted to generate a new search for reconciliation with ecological claims against the denialist conservative backlash by arguing that the growing gap between conservatives and environmental concerns has been preventing the former from taking meaningful action. This 'reconciliation turn' and the literature that emerged during this period have brought about various eco-conservative perceptions with similarities and differences. This article mainly analyzes these eco-conservative ideas and discusses which positions this literature has been taking in the presence of ecological concerns between 1970's and 2000's. Political, economic and social motives that pave the way for the transformation of conservatives from the perception of conservation to skepticism/denialism and to the idea of reconciliation will also be examined. This study has three main arguments: First, the fundamental reason that lies behind the reconciliation literature has been, with Gramsci's conceptualization, the desire to establish cultural hegemony on the ecological movement in political field, rather than the environmental concerns of conservative thinkers. Second, eco-

conservative current is a domination strategy which is compatible with the interests of the capital and in that regard its main purpose is to eliminate the radical character of environmental movements. Finally, eco-conservative current cannot be considered as a genuine movement as it proposes no tangible solution to local and global ecological crises.

Keywords: Eco-Conservatism, Environment, Regulation, Cultural Hegemony, Reconciliation Turn

> Bana çok açık görünüyor ki, ekoloji muhafazakârlıktır. Greta için üzgünüm! Ekoloji kelimesinde bile Yunanca'da "yurt" anlamına gelen "eco" kökünü buluruz. Sınırlarımızı, biyoçeşitliliğimizi ve tabiatımızı korumak muhafazakârlık için doğal bir kavga olmalıdır. Doğamızın savunusunun sinik aşırı sol ya da ağaçları sevmelerini sağladığımız aklını yitirmiş kimseler tarafından çalınmasına izin vermemeliyiz. Greta'nın takipçileri, histerik mutlakçılar ya da iklim şüphecileri arasında seçim yapmak istemiyorum; benim için hepsi eşit derecede ideolojik. (…) Şu aptalca mantraya inanmayın: "küresel sorunlar küresel çözümler". Küresel sorunların çok ender küresel çözümleri vardır. Tersine, ben çevre için yerel ve tekil cevaplara inanıyorum.(Marion Maréchal-Le Pen, National Conservatism Conference, Roma 2020)[1]

> @GretaThunberg uluslararası iklim alarmcılığının maskotu haline gelmiştir. Yeşil solun amacı, toplumumuzu, dünyanın sonunun geldiği türü histerik korkularla ve özgürlüklerimizden ve yaşam şeklimizden vazgeçmekten başka bir seçeneğimizin olmadığı [söylemiyle] radikal bir biçimde dönüştürmektir. Niyet çok açık (…) Bizi fakirleştirmek ve konut yapımından ulaşıma, besine, seyahate kadar tükettiğimiz her şeyi ve hatta bebek sahibi olmamızı bile kısıtlamak istiyorlar. (…) [Greta] medeniyetimize ve refahımıza tehdit oluşturan bir hareketin etkili bir figürü haline gelmiştir. (Maxim Bernier, People's Party of Canada lideri, Twitter, 2-4 Eylül 2019)
>
> İnsani ve ekolojik ortak çevrenin bütünlüğü konusundaki kaygılar, solda doğal bir yuva bulmanın çok uzağında, geleneksel muhafazakârlığın görünümlerinin Britanyalı ve Avrupalı biçimleriyle en güçlü uyum içerisindedir. (Gray, 1994: 24)

> Süreklilik muhafazakârlığın kalbindedir; ekoloji bu kalbe hizmet eder. (Hardin, 1985: 233)

Giriş

Yukarıda kimi muhafazakâr siyasetçi, akademisyen ve düşünürlerden yapılan alıntıların dili, tonu, ifade ettikleri ve içerdikleri fikirler birlikte ele alındığında, ilk anda muhafazakârlıkla çevresel meseleler arasında bir tür ilişkinin var olduğu, fakat bu ilişkinin doğrusal olmadığı, kendi içinde ortaklık ve farklılıklara sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu ortaklık ve farklılıkların pekâlâ ifade edenin öznel ya da kurumsal pozisyonundan veya nerede ve hangi bağlamda ifade edildiğinden kaynaklı olarak ortaya çıktığını düşünebiliriz. Ancak bu makalenin ana iddiası, birazdan detaylandırılacak olan bu ortaklık ve zıtlıkların özellikle Anglo-Amerikan muhafazakâr düşünürler arasında çok daha derin bir kırılmaya işaret ettiği ve uzun yıllardır bu kırılmanın tam da muhafazakârlık ile çevresel kaygılar ve hareketler arasında bir türlü kurulamayan siyasal bağın en önemli nedenlerinden birini teşkil ettiğidir. Bu farklılık ve benzerlikleri taşıyan görüşlerin sahiplerinin bir kısmı belirli bir ölçüde çevre ve doğaya dair meselelere sahip çıkar gibi görünür ve bu sorunlarının çözümünün ancak muhafazakâr bir çerçeveden mümkün olduğunu dile getirirken; diğerleri iklim değişikliği gibi bir sorunun kendisine dair 'şüpheci' ya da 'reddiyeci' denebilecek bir duruştan hareket etmektedir. Bu anlamda bu çalışma ayrıca göstermeye çalışacaktır ki Batı muhafazakârlığının düşünsel ve siyasal ufku, çevre meselelerine ilişkin en iyimser haliyle yerel düzeydeki bir tür muhafaza etmeyi (*conservation*)[2] kendine ilke edinirken; daha uçlara götürülmüş biçiminde, sermayenin hizmetinde bir araçsallaştırma ile yoksullara ve göçmenlere dönük eko-faşizan dışlama/bastırma pratikleri arasında gidip gelen bir düzlem belirmektedir.

Geçtiğimiz özellikle son yarım yüzyılda Batı muhafazakârlığı ile çevrecilik[3] arasındaki ilişkinin istikrarsız ve sorunlu bir patika takip ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu makalede de tartışılacağı üzere, 1970'lere kadar muhafazakâr siyasal hareketin gelenekçi kesimi ve onların liderleri özellikle Birleşik Devletler'de muhafaza etme fikrini topluma tanıtanlar olarak öne çıkıyordu (Turner ve Isenberg, 2018). Ancak 2017 yılına geldiğimizde, bir başka Cumhuriyetçi başkan, Donald Trump, küresel ısınma kavramının Amerikan imalat sektörünün rekabet gücünü sınırlamak adına Çinliler tarafından yaratıldığını iddia etmiş, iklim değişikliğinin 'uydurma' olduğunu söylemiş ve ABD'yi Paris İklim Anlaşması'ndan resmi olarak çıkarmıştı. Bazı dönemlerde ise kimi siyasal figürler farklı siyasal bağlamlarda birbirine zıt pozisyonlar alabilmiştir. Söz gelimi, İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher 1980'lerin başlarında çevrecileri 'içerideki düşman' olarak tanımlarken (Flynn ve Lowe, 1992: 26), on yıldan kısa bir süre sonra pozisyonunu değiştirerek Montreal Protokolü müzakerelerinde önemli bir rol üstlenmiştir (Harvey, 2005: 172).

Bu çalışmanın ana amaçlarından biri Batı'da, küresel ısınma ve iklim değişikliği tartışmalarında muhafazakâr şüphecilik ve reddiyeciliğin yükselişe geçtiği 1970-2000 arası dönemde çevresel meselelere yönelik olarak ortaya çıkan muhafazakâr entelektüel tepkilerin karmaşık doğasını çözümlemeye çalışmak olacaktır. Ancak bu dönemi çarpıcı kılan bir diğer şey ise John Gray (1994) ve Roger Scruton (2012) gibi çağdaş muhafazakâr düşün içerisinde önemli roller oynayan ve muhafazakârlar ile çevresel meseleler arasında giderek artan yarılmanın, ilkini anlamlı bir pozisyon almaktan alıkoyduğunu ifade eden kimi yazarların çalışmalarında geleneksel muhafazakâr öncüller ile çevresel konular arasında bir 'uzlaşı' sağlama fikri üzerine yeni çabaların belirmeye başlamasıdır. Bu anlamda bu yazarlar en genelde muhafazakâr öncüllerin çevrecilik düşüncesi ile uyumluluk gösterdiğini iddia etmektedir[4].

Ancak burada sorulması gereken önemli bir soru var: tam da şüphecilik ve reddiyeciliğin güçlendiği bir dönemde neden muhafazakâr düşün içerisinde çevresel kaygılara ilişkin bir uzlaşı arayışı baş göstermiştir? Bu soruya verilebilecek çok çeşitli yanıtlar olmakla birlikte bu çalışmanın sınırlılıkları da gözetilerek, literatür incelendiğinde öne çıktığını düşündüğümüz iki neden üzerinde durulacaktır. Bunlardan ilki, yukarıda değinilen muhafazakâr hareket içerisindeki ayrışmada, geleneksel muhafazakârlar olarak adlandırılan kanadın Yeni Sağ'dan kendilerini farklılaştırma çabasıdır. Bu ayrışmanın tarihsel ve yapısal çok yönlü bir analizi bu çalışmanın sınırlarını aşacağından, ortaya çıkan farklılaşmanın çevresel meselelerin ele alınması özelinde ne gibi sonuçlar yarattığı tartışılacaktır. İkinci yanıt ise Antonio Gramsci'nin kavramsal çerçevesi içerisinden üretilebilir: bu, neoliberal çevre politikaları karşısında 'karşı-hegemonik' (Kebede, 2005) bir güç olarak beliren çevre hareketi üzerinde muhafazakârların kendi kültürel hegemonyasını, yani 'entelektüel ve ahlaki önderliğini' kurma arayışıdır. Uzlaşı literatürüne katkı sunan hemen her muhafazakâr yazarın çevre hareketi ile sol arasında tarihsel olarak kurulmuş ittifakı sorgulaması ve eleştirmesi bu anlamda dikkat çekicidir. Dolayısıyla bu çalışmada, ekolojik hareketlerin bütün dünyada güç kazanması ve sesini daha fazla duyuruyor olması, bunun karşısında ise muhafazakârların derinleşen çevresel sorunlar karşısında anlamlı bir politika üretemiyor oluşu uzlaşı literatürü yazarlarını düzen içi bir muhafazakâr çevrecilik yaratma arayışına yönelttiği iddia edilecektir.

Yeni bir eko-muhafazakârlık yaklaşımı inşa etmeye çalışan hemen her düşünür, ileri sürdükleri çözüm önerileri konusunda birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların muhafazakâr düşün için bir tür 'zenginliğe' işaret ettiği iddiasına ise verilebilecek iki temel yanıt vardır. Birincisi, çevresel

meselelere yönelik muhafazakâr reaksiyonların çeşitliliği, özgün ve tutarlı bir eko-muhafazakâr ilkenin yaratılmasını büyük ölçüde güçleştirmektedir. İkincisi ve daha önemlisi ise bu yeni eko-muhafazakâr yaklaşımların büyük ölçüde liberalizm ve milliyetçilik gibi diğer dünya görüşlerinin çevre eleştirilerinin gölgesinde ve etkisinde kendilerine yer bulmaya çalıştığı gerçeğidir. Bu anlamda, bu çalışma Batı muhafazakârlığının çevresel konular üzerine dört farklı kolda kendini var etmeye çalıştığını iddia ediyor: 1) Şüphecilik/Reddiye, 2) Geleneksel Muhafazakâr yanıt, 3) Serbest Pazar Çevreciliği, 4) Eko-milliyetçilik. Bu söylemsel kategoriler muhafazakâr yazarların bu mesele üzerine kurdukları çerçevelerin incelenmesi ve karşılaştırmalı bir söylem analiziyle okunması yoluyla ortaya konmaya çalışılacaktır. Yazarlar doğrudan doğruya kendi tutumlarını bu tür ayrımlar üzerinden tanımlamamakla beraber, metinlerindeki temel vurguların çeşitliliği onların farklı söylemsel kategoriler altında değerlendirmeyi olanaklı kılmaktadır. Bu nedenle eko-muhafazakârlık bütün bu yanıtların tutarsız bir karışımı olarak ortaya çıkmaktadır. Muhafazakâr düşünürlerin önayak olduğu yeni 'uzlaşı' fikri ise muhafazakâr eleştirinin öncüllerinden kaynağını alan ve ekolojik eleştiriyi 'anti-radikal', 'anti-düzenlemeci' ve 'anti-entelektüel' bir kılıfa bürüyen tutarsızlıklar (ya da tercihler) ortaya konmadan anlaşılamaz.

Eko-muhafazakârlığı böyle bir incelenmenin merkezine koymayı gerektiren iki temel mesele olduğunu iddia edeceğiz. Birincisi, eko-muhafazakârlığın çevresel meselelere yaklaşımlarda ileri sürülen diğer "sağ" pozisyonlar ile iç içe geçme kabiliyetidir. Bu makalede de tartışılmaya çalışılacağı gibi, eko-muhafazakârlık bir taraftan kendisini pazar çevreciliğinde somutlaşan liberal yaklaşımlar ve yabancı düşmanlığı ile kendini dışa vuran eko-milliyetçi akımlardan ayırmaya çalışsa da her iki yaklaşımla da belirli düzlemlerde yan yana durur ve hatta onlara düşünsel bir zemin sunar. Bu anlamda eko-muhafazakârlık "sağ" bir çevreciliğin çekirdeğini teşkil eder hale gelir. İkincisi, eko-muhafazakâr hareketin siyasal alanda yarattığı etki ve bunun doğrudan sonuçlarıdır. Günlük siyaset açısından bakıldığında, Birleşik Devletler'de ConservAmerica ve American Conservation Coalition (ACC) gibi kimi muhafazakâr STK'lar Cumhuriyetçi Parti'nin çevre politikalarına yön vermede etki sahibidirler. Örneğin, ConservAmerica'nın yönetim kurulu üyeleri arasında Cumhuriyetçi Parti'den kongre ve senato üyeleri bulunurken, ACC'nin başkanı Benji Backer, partinin eski başkan adaylarından Mitt Romney'nin danışmanları arasında yer almıştır[5]. Muhafazakâr çevre siyasetinin yereldeki siyasal etkileri açısından bakıldığında ise söz gelimi Paul Robbins (2012: 176-198) eko-muhafazakârlığın en önemli ilkelerinden biri olan 'muhafaza etme' yaklaşımı ve onun ortaya çıkardığı milli parkların, özellikle Afrika'da bir yandan yerel halk için çok çeşitli sorunlara neden olmasını diğer yandansa sömürgeci otoritenin günümüzde bu parkları devam ettirmedeki

rolünün görmezden gelinmesini eleştirir.

Böylece bu çalışma, özel olarak Birleşik Devletler'de 1970'lerle birlikte Cumhuriyetçi Parti içerisinde başlayan çarpıcı dönüşüme, yani doğanın muhafazasını ilke edinen çevre yanlısı tutumdan anti-düzenlemeci, şüpheci ve reddiyeci tutuma doğru yönelişe odaklanarak, siyasal alandaki bu dönüşüme devam eden 30 yılda muhafazakâr düşünürler arasında üretilen yanıtları ve bunların olası sonuçlarını tartışmaya çalışacaktır. Bu bağlamda çalışma, daha ziyade Anglo-Amerikan muhafazakâr düşünürlerin çevresel meseleler ile muhafazakârlık arasında çeşitli ilişkiler kurmaya çalışan metinlerinin incelenmesi ve söylemsel analizi üzerine oturmaktadır. Bu zemin aynı zamanda çalışmanın sınırlılıklarını da ortaya koymaktadır. Makalede muhafazakârlar arasındaki güncel politik tartışmalara, çevre hareketi ve muhafazakârlar arasındaki ilişkilerin politik ekonomi boyutuna, Batı'daki muhafazakâr kuruluşların çevresel meseleler bağlamında günümüzdeki faaliyetlerine ve küresel düzeydeki siyasal bağlantılarına değinilememektedir. Bu çalışma yalnızca yukarıda değinilen boyutları içine alan gelecekteki başka çalışmalar için bir tartışma zemini oluşturma amacı taşımaktadır.

Çalışmada sorulacak temel sorular şunlardır: neden 1970-2000 arası dönemde çevresel meseleler muhafazakârlar arasında çekişmeli bir tartışma haline geldi? Birleşik Devletler özelinde 1970'lerle başlayan şüphecilik ve reddiyecilik tutumu kaynağını hangi iktisadi, toplumsal ve siyasal kaygılardan almaktadır? Bu şüpheci-reddiyeci tutuma muhafazakâr düşün içerisinden ne gibi yanıtlar üretilmektedir? 'Yeniden uzlaşma dönemi' olarak adlandırılabilecek bu fikirlerin düşünsel kökleri ve ana önermeleri nelerdir? Eko-muhafazakârlık olarak adlandırılan yaklaşımı özgün bir kategori ve yeni bir çevreci akım olarak okumak ne denli mümkündür?

Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde geleneksel muhafazakârlık olarak adlandırılan, kaynağını büyük ölçüde Edmund Burke'ün fikirlerinden alan muhafazakârlığın çevresel konulardaki pozisyonlarını belirlemede kerteriz görevi gören temel önermeleri ele alınacaktır. İkinci bölümde muhafazakârlık ile çevresel kaygılar arasında dönem dönem bağlar kurulmasını mümkün hale getirmiş romantizm, muhafaza etme ve himaye gibi önemli akım ve fikirler incelenecek ve bunların muhafazakâr fikirler ile örtüştüğü ana noktalar açıklanacaktır. Üçüncü bölümde Birleşik Devletler'de siyasal ve entelektüel bir hareket olarak (yeniden) beliren muhafazakârlığın, Cumhuriyetçi Parti'nin nasıl çevre yanlısı ve muhafazacı bir partiden anti-düzenlemeci ve reddiyeci bir yapıya dönüştüğü çözümlenecektir. Son bölümde ise 1990lı yıllarda kimi muhafazakâr

düşünürler arasında 'şüpheci/reddiyeci' pozisyona bir tepki olarak ortaya çıkan ve 'uzlaşı dönemi' olarak adlandırılabilecek yeni fikirsel çabalar ele alınacaktır.

Muhafazakârlıkta Merkezi Temalar ve Temel Önermeler

Muhafazakârlığın çevresel meselelerle farklı düzeylerde kurduğu ilişkiyi anlayabilmek için onun kimi temel öncüllerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada bazı zorlukların baş gösterdiği söylenebilir. Örneğin Nash'e göre (1976: xi-xii), muhafazakârlık "tabiatı gereği kesin tanımlara direngendir". Bu anlamda yazara göre, muhafazakârlığın zaman ve mekâna göre değişkenlik gösteren karmaşık bir olgu olması nedeniyle "tekil, tatmin edici ve kapsayıcı bir tanıma ulaşmak" çok zordur. Fakat diğer yandan muhafazakârlığın öne sürdüğü ilkeler, her ne kadar zaman içerisinde değişim ve dönüşümler gösterse de ya da başka bir değişle içinde bulunduğu koşullara adapte olsa da onun tanımlanmasını kolaylaştırmaktadır. Ancak burada muhafazakârlığın tanımını amorf bırakma gibi bir özel çabadan söz etmek mümkün görünüyor.

Muhafazakârlık literatürü, onun, diğer meta anlatılardan farklı olarak bir ideoloji olmadığını, olsa olsa bir mizaca, eğilime ya da bir tercihe referansla okunabileceğini vurgulayan bitimsiz tartışmalarla doludur. Söz gelimi Russel Kirk (2020: 42) "muhafazakârlık bizzat ideoloji kavramını reddetmektir: muhafazakârlık, bir zihin durumu, bir karakter tipi ve sivil toplumsal düzene bir bakış şeklidir" biçiminde özetliyor bu yaklaşımı. Dolayısıyla bu yaklaşım, muhafazakârlığın 'dogmalarının' değil belirli prensiplerinin veya ilkelerinin olduğunu, bu anlamda diğer ideolojilerden farklı ve ayrıksı bir yerde durduğunu iddia eder. Fakat bu prensip ve ilkelerin üstünkörü bir çözümlemesi bile aslında bu muhafazakâr düşünürlerin anti-ideolojik tutumunun söylemsel bir stratejiden ibaret olduğunu ve muhafazakârlığın zeminini kuran merkezi tema ve önermelerin tam da onu bir ideoloji olarak teçhiz ettiğini göstermektedir.

Bu iddiayı Russel Kirk'ten devam ederek açıklamaya çalışalım. Kirk'ün (2019: 38-39; 2020: 43-50) muhafazakârlığın ilke ve esaslarını kaleme aldığı iki farklı yazısında da ortak olan, 'mülkiyet', 'sınıf' ve 'düzen'e (status quo) dair üç önermesi incelenebilir. Kirk'e göre, muhafazakârlık şüpheye yer bırakmayacak şekilde özel mülkiyetten taraftır. Mülkiyetin özel ellerden çıkması Leviathan'ın (devletin) her şeye hâkim olacağı ve özgürlüklerin yok olacağı bir düzen yaratacaktır. Dolayısıyla 'ekonomik eşitleme' yıkıcı bir yanılsamadır. Bu tam da bizi ikinci önermeye getiriyor. Kirk, muhafazakârların 'sınıfsız toplum' düşüncesine karşı olduğunu, sağlıklı bir uygarlığın ancak sınıflı bir toplumla mümkün olacağını ifade eder. Bunu da muhafazakârlığın 'çeşitlilik' prensibiyle

açıklar. Kirk, sınıfsız toplum talebini 'dar kalıplı tekdüzelik' ve 'boğucu eşitlik' olarak okur ve bu anlamda insanlar arasındaki 'doğal payelerin' devamlılığını elzem görür. Bu da bizi üçüncü ilkeye götürüyor: status quo'nun korunması. Kirk, açıkça şöyle yazar: "Haklı olarak, muhafazakârlara, 'düzen partisi' adı verilmektedir". (2019: 38) Muhafazakârlığın hızlı değişim ve dönüşümlere dönük korkusu bu ilke ile birlikte gelenek ve teamüllerin sürdürülmesi ve dolayısıyla var olan düzenin korunması anlamına gelmektedir. Burada dikkat çekici olan ise Kirk'in düzen savunusunu 'uzun toplumsal tecrübeler' sonucunda kazanılmış adalet ve özgürlüklerin, yani kendi deyişiyle 'hakların' korunması üzerinden temellendirmesidir. Ancak bu haklar gelenek ve teamüllerin onlara verdiği haklar olarak kavramsallaştırılır. Şöyle der Kirk (2020: 45): "Mülkiyet hakkı da dâhil olmak üzere, sırf atalarımızın kadim geleneğidir diye kabul ettiğimiz haklar vardır". Buradaki söylemsel strateji, muhafazakârların bu önermeleri basit inançlar, bir insanda doğuştan gelen bir mizaç ya da geçmişten miras kalan eğilimler gibi savlarken, bunların siyasal, toplumsal ve iktisadi alanda sanki herhangi bir etkileri yokmuş ve siyasal alandan tümden bağımsız bir özel alanda cereyan ediyormuş gibi ifade ediyor olmalarıdır. Bu şekilde umulan odur ki muhafazakârlar basitçe siyasette bir duruşu değil, geleneklerin, teamüllerin ve tarihin irfanını temsil ediyor olsunlar. Böylece de içinde yaşadıkları toplumda ortaya çıkan eşitsizlikleri basitçe 'insanın mükemmellikten uzak' olduğu savıyla meşruiyet kazandırırlar. Yaşadığımız toplum ve tarihsel dönem (özel mülkiyeti ve sınıfları koruduğu sürece) mümkünler arasında en iyisidir ve bu anlamda radikal dönüşümler kaçınılması gereken arızalardır. Bütün bu önermeleriyle muhafazakârlık açıkça kendini siyasal bir pozisyon olarak konumlar ve bir ideoloji oluşunu tasdik eder.

Muhafazakârlığın ne olduğuna dair tartışmanın ayrıntılarına daha fazla girmeden muhafazakâr düşünce içerisinde öne çıkan üç önemli temaya değinmek yerinde olacaktır. Her ne kadar Fransız Aydınlanması ve onun temsil ettiği fikirlere bir tepki olarak ortaya çıkmış olsa da, muhafazakârlık da diğer modern ideolojiler gibi zeminini gelenek-ilerleme, komünite-birey, özel mülkiyet-devlet, özgürlük-eşitlik gibi belirli ikilikler üzerine kurar (Giubilei, 2019; Nisbet, 1978). Devlete karşı duyulan şüphe ve hatta kimi muhafazakâr düşünürlerde beliren devlet karşıtlığı en güçlü temalardan biri olarak öne çıkmaktadır. Muhafazakârlık, sınırları açıkça tanımlanmış bir hiyerarşiye sahip toplum fikrine sahip çıksa da bu hiyerarşinin en tepesi olarak görülen devlet, özgürlükleri kısıtlayıcı hiçbir konuda müdahalede bulunmaması gereken baskıcı bir güç olarak algılanır. Bu anlamda Burke gibi düşünürler "serbest ticareti, fikir özgürlüğünü ve dini hoşgörüyü desteklerken her şeye kâdir devleti onaylamamıştır" (Suvanto, 1997: 27). Louis de Bonald da güçlü yerel yönetimlere dayanan bir tür âdem-i

merkeziyeti savunur (Nisbet, 1978: 96). Bu bakış açısından devlet otoritesi olabildiğince sınırlandırılmış ve kısıtlanmış bir araç işlevi görür. Böylece liberal ideolojinin devlet görüşünü tekrarlar. Dolayısıyla devlet-özgürlük ikiliği kendisini muhafazakârların çevresel konularda pozisyonunu belirleyen 'yerel-küresel' karşıtlığını da beraberinde getirir. Birazdan tartışılacağı üzere çevresel kaygılara yakın duran muhafazakârlar için bile konu iklim değişikliği gibi küresel sorunlara yanıt üretmek olduğunda ikircikli bir tutum belirmekte ve devletin ekonomiye müdahalesi ihtimali nedeniyle küresel ekolojik sorunlara net yanıtlar vermekten kaçınır görünmektedirler.

Muhafazakâr düşün içerisinde yer alan önemli bir diğer tema ise ekonomik modernizme karşı geliştirilen eleştiridir. Burada iki boyutlu bir yaklaşımdan söz etmek mümkün görünmektedir. Öncelikle Mollaer'in de vurguladığı gibi (2017: 69) klasik muhafazakârlık ile klasik liberalizm arasında tarihsel bir uzlaşmadan söz edebiliriz. Muhafazakârlık liberal ekonomik doktrinin piyasanın düzenlenmesi üzerine görüşlerini ve 'pazarın görünmez eli' kavramsallaştırmasını bütünüyle kendi düşünce dünyasına katar. Bu anlamda iki ideolojik yaklaşım arasında bir süreklilik olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ancak meselenin ikinci boyutunda muhafazakârlar konu sanayi devrimi ve endüstrileşmeye geldiğinde son derece eleştirel bir tutum takınırlar. Beneton (2016: 92) "muhafazakârların gözünde, 19. yüzyıla acı çektiren iki devrimin, bireyci devrim ve sanayi devriminin ortak noktaları, doğal toplulukları çökertmek, somut, yakın, duygusal ve ahlaki yükümlülüklerle dolu ilişkilerin yerine, soğuk, faydacı ilişkileri geçirmektir" der.

Kapitalizm eleştirisi 1950'lerin ortalarında Amerikan muhafazakârları arasında ana tartışma konularından bir tanesiydi. Russell Kirk, Richard Weaver ve Clinton Rossiter gibi muhafazakâr düşünürler bu meselede farklı pozisyonlar alıyorlardı. Geleneksel Burke ekolünün takipçisi olan Kirk için "muhafazakârlık sınıfların ya da bırakınız geçsinler iktisadının bir fonksiyonu" sayılamazdı ve bu nedenle "kendi muhafazakârlığının iş insanlarıyla tanımlanmasını reddediyordu" (Nash, 1976: 198). Benzer biçimde Weaver da anti-kapitalist bir pozisyonda duruyor ve kapitalizmin "teknolojik ilerlemenin getirdiği bitimsiz yeni buluşlara sırtını yaslayan endüstrileşmeye bağımlılığı sürdükçe" gerçek anlamda muhafazakâr olamayacağını vurguluyordu (Nash, 1976: 204). Diğer yandan muhafazakâr hareketin liberal kanadına yakın olan Clinton Rossiter ise Kirk ve Weaver'ı liberalizme dönük 'düşmanlıkları' nedeniyle eleştiriyor ve onların pozisyonunun Amerika için 'alakasız' olduğunu vurguluyordu (Nash, 1976). Burada dikkat edilirse Kirk ve Weaver gibi geleneksel muhafazakâr kanat düşünürlerinin vurgusu özel mülkiyet ve piyasaya yönelmekten çok 'teknik ilerleme' nosyonu ve onunla paralel yürüyen endüstrileşmeye dönüktür. Bu vurgu muhafazakârlar

ile ekolojiye dönük Romantik eleştiri arasında kurulan bağın da temelini yansıtmaktadır. Endüstrileşme, toplumun ahlaki yönden yıkımı kadar ekolojik yıkımın da esas nedenlerinden biri olarak görülür.

Muhafazakâr düşünce içerisinde değinilmesi gereken üçüncü tema ise rasyonalizme duyulan güvensizlik, akla dair derin bir şüphe ve anti-entelektüel eğilimlerdir. Muhafazakârlar için toplumsal ve siyasal alanda aklın egemenliği, yani tek tek bireylerin akıl yürütmeleri ve bunlara dayanan rasyonel kararlar yıkıcı bir etki yaratır. Çünkü hiçbir bireyin tekil aklı bir kesinlik vadedemez. Kurucu unsur, tarihin ve deneyimin getirdiği alışkanlıklar, deneyimler ve bu deneyimlere dayanan kadim kurumlardır. Oakeshott (1962) rasyonalizme olan itirazını 'teknik' bilgi ve 'pratik' (geleneksel) bilgi olarak adlandırdığı ikili ayrım üzerinden temellendirir. Bütün işlerde teknik bilginin oynadığı bir rol olduğunu söylerken diğer yandan yalnızca bu tür bir bilgiye kesinlik atfederek ona sırtını yaslamanın bir illüzyon olduğunu öne sürer. Rasyonalistlerin tutumunu da buradan eleştirir. Öte yandan pratik bilgi, yani kurallarla formüle edilemeyecek ve yalnızca edimin ifası sırasında kendini belli eden bilginin her işin içinde olduğunu ve bu iki bilgi türünün ayrılamayacağını söyler. Bu önermenin siyasal alandaki karşılığı ise bütün siyasal edimlerde kültürün, örflerin ve geleneklerin siyasal ilişkilerin kurucu öğeleri olması gerektiğine duyulan inançtır. Referansını geçmişten almayan hiçbir siyasal edim muhafazakârlarca kabul görmez. Bu nedenle geleneklerin, toplumsal ahlakın ve tarihsel irfanın hararetli savunucuları olarak muhafazakârlar, Aydınlanmanın rasyonalizmini reddederler.

İnsan aklının kapasitesine ilişkin bu sorgulama o aklın ürünlerine, özellikle de bilimsel bilgiye dönük güvensizliği de beraberinde getirmektedir. Günümüzde küresel ısınma ve iklim değişikliğine dair ortaya çıkan şüpheci ve reddiyeci eğilimler kaynağını belirli ölçüde bu güvensizlikte bulmaktadır[6]. 1970'ler ve 80'lerle birlikte özellikle Birleşik Devletler'de muhafazakâr hareket içerisinde bilimsel bilgi ve bu bilginin taşıyıcıları olan entelektüellere yönelik karşıt tutumların kamusal alanda yaygın hale gelmeye başladığı söylenebilir. Turner ve Isenberg (2018: 29) Ronald Reagan'ın Amerikan muhafazakârlığı içerisindeki eski bir eğilime, yani anti-entelektüelizme sahip çıktığını ve onun 'küçük bir entelektüel elit' olarak adlandırdığı grupları uzaklardaki bir hükümet binasından halkın yaşamlarını planlamakla suçladığını söyler. 1970'ler aynı zamanda çevrecilere dönük karalamaların da anti-entelektüel bir çerçeveden su yüzüne çıkmaya başladığı yıllardır. Bir şehir plancısı olan Robert Moses 1970'lerde muhafazakârların basın-yayın alanındaki amiral gemisi *National Review*'daki bir makalesinde çevrecileri "megalomanlıkları, doğanın dengesini koruma ve planlama maskelerinin ardında kaçınılmaz şekilde toplumu disiplin altına

alma ve kontrol etmeye götüren hırslı doktoralılar" olarak tanımlar (Turner ve Isenberg, 2018: 43). Yine aynı yıllarda Birleşik Devletler'in hazine bakanlığını yapmış olan William E. Simon da çevrecilere yönelik öfkesini "ekonomiyi mahveden züğürt doktoralılar" sözleriyle ifade eder (Layzer, 2012: 53). Böylece akla yönelik muhafazakâr şüphenin çevrecilerin argümanlarında kendine yeni bir hedef bulduğu söylenebilir.

Romantik Yaklaşım, Himaye ve Muhafaza Etme

Doğaya ilişkin romantik yaklaşımın 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyıl başlarında muhafazakârların çevresel meseleler ile kurdukları ilişkinin zeminini teşkil ettiği söylenebilir. Romantik yaklaşım endüstrileşmenin doğal çevre üzerinde yarattığı bozulma ve yıkıma yönelik bir reaksiyon olarak ortaya çıkmış ve bu nedenle "toplumun kentleşmesi, yeni tarımsal pratikler ve teknolojiler nedeniyle doğal çevrenin ve kırsal tabiatın yağmalanmasına olumsuz tepki gösteren diğer muhafazakâr görüşlerle örtüşebilmişti" (Barry, 2007: 125). Hay (2002: 4) 'romantik hareketi' "erken endüstrileşmenin dönüştürücü etkisine dönük "ekolojik dürtü"nün dışavurumu olarak tanımlamaktadır. Romantikler endüstriyel ilerlemenin getirdiği hızlı değişimler konusunda şüphecilerdi. Hızlı dönüşümlere dair bu şüphecilik muhafazakârların modernite karşıtı pozisyonları ve ihtiyatlılık fikirleri ile uyuşuyor ve de romantikler ile muhafazakârlar arasında bir ilişkinin fitilini ateşliyordu. "Endüstrileşme öncesi bir kırsallığa ve neredeyse orta çağ benzeri, sınıf tabanlı, geleneksel bir topluma geri dönüşü arzulayan, romantizme meyletmiş muhafazakârlar" (Barry, 2007: 126) bu romantik güçlü tepkide kendilerine bir yuva buluyorlardı.

Esasen romantik tepkinin köklerini endüstrileşmenin eleştirisinde buluyor olması, romantiklerin teknolojiye şüpheci yaklaşmalarını daha anlaşılır hale getirmektedir. Hay'e göre (2002: 5) romantizm, modern bilime, daha özelde "belirli bir tür bilime; doğanın dışında ve ötesinde duran her şeyi bilen, her şeye kâdir insanın kendi çıkarları için manipüle ettiği teknolojinin tatbik edildiği türde bilime" bir karşıtlık olarak okunabilir. Bu anlamda modern bilime yönelik bu düşmanca tutumun, muhafazakâr düşüncedeki akılcılık karşıtı ve anti-entelektüel eğilimleri bugün bile besliyor olması anlaşılır hale gelmektedir.

Romantik reaksiyonun kavramsal çerçevesinin yanı sıra, muhafazakârların çevresel meseleler ile ilişkiye geçebilmesini sağlamış önemli bir kavram daha bulunmaktadır: himaye etme. Bu kavram Burke'ün 'kuşaklararasılık' yaklaşımıyla yakından ilişkilidir. Burke'e göre "bugünkü nesil, henüz dünyaya gelmemiş nesil için" önceki nesilden miras aldıkları "çevrenin hamisi durumundadır" (Barry,

2007: 124). Başka türlü ifade edersek, Burke için, toplum ancak geçmişi ve geleceği ile organik bir bütünlük içerisinde kavranabileceğinden, bugünkü kuşakların doğanın koruyucuları olması onlar için ahlaki bir ödev anlamını taşımaktadır. Pilbeam (2003: 500), muhafazakârlığın bu kuşaklararasılık kavrayışını bir 'ortaklık' olarak tanımlar ve bu bakış açısının muhafazakârlara, nesiller arasındaki ortaklığın kötüye kullanımı haline geleceği için, atalardan miras alınmış dünyayı yağmalamama görevi yüklediğini ifade eder. Gray'e göre (1994), Burke'ün toplumsal sözleşme fikri gelip geçici bireylere değil, yaşayan, ölmüş ve henüz doğmamış nesiller arasındaki bir anlaşmaya dayanır ve bu kavram geleneksel muhafazakârlık ile yeşil kaygıları bağlayan kavramlardan biridir. Böylece 'himaye etme' ve 'kuşaklararası görev' gibi muhafazakâr nosyonların doğal çevreye muhafazakâr yaklaşımın temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Hay (2002: 181), bu anlamda 'muhafazakârlık' ve 'muhafaza etme' kavramları arasındaki kökensel yakınlığın, tam da 'denge' ve 'istikrar' gibi çevresel nosyonların muhafazakârlar için merkezi toplumsal ilkeler olması nedeniyle tesadüf olmadığını söyler.

Bunun pratikteki ilk görünen sonucu muhafazakârların 19. yüzyılın sonlarında Birleşik Devletler'de ulusal park fikrini geliştirmiş olmasıdır. 1872'de dünyanın ilk ulusal parkı (Yellowstone) kurulmuş ve bunu sonraki yirmi yılda dört ulusal parkın kuruluşu izlemiştir (Hay, 2002). 20. yüzyıla gelindiğinde "Başkan [Theodore] Roosevelt ve ormanlardan sorumlu yardımcısı Gifford Pinchot çevre politikasını tanımlamak için 'muhafaza etme' nosyonunu ilk kullananlar olmuşlardır" (Huber, 1999). Ancak Hay'in belirttiği üzere (2002) Pinchot ve ulusal parkların babası olarak tanınan John Muir arasında muhafaza etme nosyonunun anlamı ve işlevine dönük olarak anlaşmazlık bulunmaktaydı. Muir için muhafaza etme ticari sömürüden sonsuza kadar koruma anlamına geliyordu. Pinchot içinse bu 'akıllı yönetim' (wise management) anlamını taşıyordu ve insanların kullanımına açılması fikrini benimsiyordu. Bu tartışma ilerleyen yıllarda (ve hatta günümüzde) ekolojik sorunlar karşısında hem muhafazakârlar hem de diğer siyasal hareketler açısından özel işletmelerin elinde 'muhafaza etme' ile devlet eliyle 'koruma' seçenekleri arasında alınacak tavrın ne olacağı konusunda belirleyici olacaktı.

Düzenlemeden Anti-Düzenlemeye: Birleşik Devletler'de Muhafazakârların Çevre Perspektifleri

Birleşik Devletler'de muhafazakârlar arasında ekolojik sorunlara nasıl yaklaşılacağı her dönem önemli bir tartışma konusu olagelmiştir. Muhafazakârların çoğunluğunun hemfikir olacağı tekil bir yaklaşımın ya da

en azından ortak bir zeminin kurulamamasının kayda değer nedenlerinden biri, muhafazakâr hareketin en başından bu yana çok parçalı bir nitelik taşımasıdır. Nash'e göre (1976: xiii): "1945'e gelindiğinde ortada açık seçik, kendinin bilincinde olan muhafazakâr düşünsel bir güç mevcut değildi. Olsa olsa ülkelerinin geleceğine ilişkin karamsar dağınık protesto sesleri vardı. İlk savaş sonrası yıllarda tedrici bir şekilde bu sesler çoğaldı, dinleyici kazandı ve entelektüel bir hareket yaratmaya başladı".

Muhafazakâr hareketin parçalı yapısı ve koordine olamaması özellikle Cumhuriyetçi Parti içerisindeki muhafazakârlar arasında çeşitli kanatların oluşmasına neden olmuştur. Muhafazakâr entelektüel hareket üç farklı muhafazakâr düşünce okulu yaratmıştı: 1) Serbest teşebbüs ve bireycilik yanlısı Klasik Liberaller (Liberterler), 2) Amaçları, köksüzleşen toplum ve muğlaklaşan doğrular karşısında geleneksel dini değerlere ve etik mutlaklıklara dönmek olan Yeni Muhafazakârlar (Gelenekçiler), 3) Sovyet komünizmi tehlikesine karşı her daim alarmda olan Evanjelik anti-komünistler (Nash, 1976)[7]. Bu üç muhafazakâr kanadın arasında bir dördüncüyü, son 30 yılda ağırlığı giderek artan şüpheci/reddiyeci akımı da eklemek gerekecektir. Bu akımın diğerlerinden en önemli farkı ise çevresel meseleler karşısında anlamlı bir argüman geliştirmemesi ve çevreci hareketlere küçümseme ve düşmanlıkla yaklaşıyor olmasıdır[8]. Bunun da esas nedeninin temsil ettikleri sermaye çevrelerinin çıkarlarını koruma dürtüsü olduğu iddia edilebilir.

Birleşik Devletler'de Cumhuriyetçi muhafazakârlık, ilk olarak 1930'larda Roosevelt'in liberal konsensüsü olarak bilinen New Deal'ına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Turner ve Isenberg, 2018: 23). Hatta muhafazakâr terimini yine 1930'larda ilk kullanan da Cumhuriyetçi bir senatör olan Robert Taft'tır. Roosevelt'in alt sınıfları kapitalizmin hızla değişen koşullarına karşı koruması beklenen 'aracı devlet' politikası, bu politikanın devlete aşırı bir güç verdiğini ve sıradan vatandaşların iktisadi ve siyasal özgürlüklerine tehdit oluşturduğunu iddia eden muhafazakârlardan şiddetli bir tepki görmüştü (Turner ve Isenberg, 2018: 23-24). Bu anlamda Birleşik Devletler'deki muhafazakâr hareketin anti-devletçi karakterinin baskın olduğu ve çevreci kaygılarla da bu karakter üzerinden ilişki kurulduğu söylenebilir.

Çevreci hareketin Birleşik Devletler'de yasal alanda kazandığı ilk zafer Başkan Lyndon Johnson tarafından 1964'te imzalanan *Yaban Hayat Yasa*'sıdır. Yaban Hayat Yasası doğal hayat ve ekoloji adına hayata geçirilen ilk yasa olarak tarihe geçmiştir. Bu yasayla belirli alanların şimdiki ve gelecekteki nesillerin kullanımı için doğal haliyle korunacağı ve hiçbir özel teşebbüsün kullanımına açılmayacağı

ilan edilmiştir[9]. Bu yasayı 1970'lerin başlarında *Temiz Hava Yasası*, *Temiz Su Yasası* ve *Nesli Tükenmekte Olan Türler Yasası* izlemiştir (Layzer, 2012; Turner ve Isenberg, 2018). Burada dikkat çekilmesi gereken ilk şey, Temiz Hava Yasasını imzalayan ve Ulusal Çevre Politikası'nı hayata geçirenin Cumhuriyetçi bir başkan olan Richard Nixon olmasıdır. Nixon ayrıca Çevre Koruma Ajansı'nı (EPA) da kuran başkandır. Bu yasalara ilişkin diğer dikkat çekici nokta ise hemen hepsinin hiçbir muhalefet görmeden hem Demokratlar hem de Cumhuriyetçilerden büyük destek alınarak çıkartılmış olmasıdır. Örneğin Yaban Hayat Yasası, Temsilciler Meclisi'nde 373'e karşı 1 oyla kabul edilmiştir. Aynı yasa Senato'dan da 73'e 12 gibi bir oyla geçmiştir (Turner ve Isenberg, 2018: 22).

Ancak Cumhuriyetçilerin çevresel konularda verdiği destek 1980'lerde Ronald Reagan'ın başkanlığı döneminde önemli ölçüde değişmiştir. Reagan yönetiminin çevrenin korunmasına dönük kaygılara yönelttiği memnuniyetsizlik, 1960'lı ve 70'li yıllarda iki parti arasında oluşmuş çevrenin korunmasına dönük yasal süreçlerde ortaklaşa hareket etme mutabakatı ile açık bir karşıtlık yaratmaktadır (Dunlap vd., 2001). Reagan her fırsatta çevrecilere ve EPA'e düşmanlığını ifade etmekten kaçınmamıştı. EPA uzmanlarına yönelik olarak: "Eğer onlara kalsaydı, siz ve ben tavşan deliklerinde ya da kuş yuvalarında yaşıyor olurduk" gibi eleştiriler getirmişti (Layzer, 2012: 92). O halde Cumhuriyetçi Parti'nin çevrenin korunması konusundaki düzenleme yanlısı tutumundan anti-düzenlemeye doğru bu sert dönüşünü nasıl açıklayabiliriz?

Bu dönüşü açıklamaya yardımcı olabilecek birçok etken sayılabilir ancak bu çalışmada özel olarak iki tanesine değinilecektir. Birinci etken, hem Layzer (2012) hem de Turner ve Isenberg'in (2018) altını çizdiği üzere Cumhuriyetçi Parti içerisinde "muhafazakârlığın yükselişi"dir. Layzer (2012), Cumhuriyetçi ve muhafazakâr kavramlarının eşanlamlı olarak kullanılamayacağını, 'ılımlılar' olarak adlandırılabilecek Cumhuriyetçilerin muhafazakârların parti içindeki yükselişi döneminde bile çevrenin korunması nosyonunun sadık savunucuları olduğunu belirtmektedir. 1940'ların ortalarına kadar Birleşik Devletler'deki muhafazakâr hareket çok parçalı bir durumdaydı ve liberallere karşı birleşik bir cephe kurmakta zorlanıyordu. Fakat Kirk, Rossiter ve Weaver gibi düşünürlerin bir tür muhafazakâr ideolojinin 'Amerikan soykütüğü' (Nash, 1976: 188) oluşturma çabaları, sonraki otuz yılda meyvelerini vermeye başlamıştır. Siyaset sahnesinde yeni muhafazakâr gruplar parti içerisinde öne çıkmıştır. Partideki konumları giderek yükselen ve çevrecileri 'alarmcı' ve 'felaket tellalı' olmakla suçlayan bu muhafazakârlar ekolojik sorunları ciddiye almaz görünen yeni bir söylem geliştirmeye başlamıştır.

Partinin söz konusu değişiminde rol oynayan ikinci ana etken ise muhafazakârların sermaye çevreleriyle giderek artan iş birlikleridir. Özellikle 1960'ların ortalarından itibaren iş insanları Cumhuriyetçi Parti içerisindeki muhafazakârlara sağladığı fonları giderek arttırmıştır. Layzer (2012: 52) bu ortaklığı 'simbiyotik bir ilişki' olarak tanımlar:

> Geriye dönülüp bakıldığında, 1970'ler boyunca anti-düzenlemeci muhafazakârlar ile iş çevreleri arasında gelişen simbiyotik ilişki hiç de şaşırtıcı sayılmaz. Yeni yeni ortaya çıkmakta olan muhafazakâr kamu felsefesi, çoğunlukla devlet eliyle yapılan harcamaların iktisadi büyümenin anahtarı olduğu şeklindeki liberal fikri küçümserken, onun yerine sermaye yatırımlarının en önemli etmen olduğunu ileri sürmekteydi. Bu bakış açısından özel sektör yatırımlarını kısıtlayan hükümet politikaları bir sorun ve hükümetin bizatihi kendisi zararlıydı.

Bu muhafazakâr anti-devletçi tutum, çevresel meselelere karşıt anti-düzenlemeci bir retorik dolayımıyla sermayenin çıkarları ile iç içe geçmektedir. Bu pragmatik ilişki yeni muhafazakâr yaklaşımın çekirdeğini oluşturmaktadır. Çevrenin korunmasına dönük çabalara gösterilen bu yaklaşım, "sermaye, endüstri ve sıradan vatandaşlara hükümet eliyle istenmeyen sınırlamalar getirmesi nedeniyle işlerin ve iktisadi refahın zarar gördüğü" (Dunlap vd., 2001: 30) fikrine dayanmaktaydı. Farber'a göre (2017), Cumhuriyetçi Parti'nin petrol gibi doğal kaynak temelli endüstrilerle artan bağları muhafazakârlığın çevrecilik karşıtlığını pekiştirmesine yardımcı olmuştur.

Ancak muhafazakârlar ile sermaye çevreleri arasında tedricen artan bu ilişki ve iş birliğini karmaşıklaştıran iki önemli engel söz konusuydu. Bunlardan ilki sermaye kesiminin heterojen yapısıydı. Yani farklı endüstriler farklı çıkarları temsil ediyordu ve bu çıkarlar kimi zaman çatışan bir hal alabiliyordu. Söz gelimi 'ulusal' ve 'çok-uluslu' şirketlerin çıkarları birbirinden farklıydı ve bu nedenle devletin rolüne ilişkin olarak farklı yaklaşımlar sergiliyorlardı. Ulusal şirketler "hükümetten devlet desteği almaktan hoşnut olmakla birlikte her tür 'güçlü devlet' uygulamasının müteşebbisliğe bir saldırı olduğunu düşünüyorlardı"; buna mukabil çok-uluslu şirketler ise "istikrarlı ve öngörülebilir çevre düzenlemelerinin sürmesini istiyor ve ekonomide daha fazla hükümet müdahalesini kabul etmeye istekli görünüyorlardı" (Layzer, 2012: 54).

İkinci önemli engel ise Cumhuriyetçi Parti içerisinde entelektüel anlamda hala etkin olan gelenekçi muhafazakâr kanadın ideolojik ilkeleri ve bu kanattaki kimi ileri gelenlerin kapitalizme dönük eleştirel tutumlarıydı. Clinton Rossiter'in, Burke

ekolünün Amerika için 'alakasız' olduğu savını *National Review*'un kurucusu olan ve farklı muhafazakâr eğilimleri bir araya getirmeye çalışan William F. Buckley de destekliyor ve "politika değişimlerinde süreklilik ve temkinlilik gibi kavramlara duyulan ihtiyaca vurgu yapan Burke gelenekselciliğini reddediyordu" (Farber, 2017: 1014). Buckley, liberterlik, dinsel muhafazakârlık ve dış ilişkilerde şahin bir tavrın bir tür kombinasyonundan taraftı ve gelenekselci tutumun 'Yeni Sağ' olarak tanımlanan muhafazakârlık ile bağdaşmadığını ifade ediyordu. Yapılması gereken Burke'ün muhafazakârlık yorumunu ya tümden ıskartaya çıkarmak ya da yeniden tanımlayarak daha pazar yanlısı bir bakışa adapte etmekti. Buckley, kurucusu olduğu dergi eliyle Amerikan muhafazakârları arasında Burke felsefesini olabildiğince bireyci bir hizaya sokmayı başardı ve böylece Reagan siyasetine giden yolun taşlarını döşemiş oldu (Farber, 2017). Bu da Birleşik Devletler'deki muhafazakâr hareketin liberter ve milliyetçi kanatlarının gittikçe güçlenerek Cumhuriyetçi Parti içerisinde baskın grup haline gelmesine neden oldu. Böylece muhafazakârların çevresel konulara ilişkin tutumlarında bu yeni ve güçlü kanadın görüşleri parti içinde galip gelmeye başladı.

> [Bu yeni pozisyon] Cumhuriyetçi Parti ve sermayenin çıkarları arasındaki bağı kuvvetlendirdi. Belirli anti-düzenlemeci sermaye sahipleri yalnızca Cumhuriyetçi siyasetçilerin değil aynı zamanda [partinin] yönünü tek tür bir muhafazakâr tutuma döndürmeye niyetli düşünce kuruluşları ve akademik programların da bağışçısı haline geldi. Ve böylece parti maden endüstrisinden yana tavır alan kırsal çıkarlara daha fazla bağlı hale geldi. (Farber, 2017: 1009)

Sermaye çevreleri muhafazakâr ideolojiyi kamusal alanda yaymaya yardımcı olurken Cumhuriyetçi muhafazakârlar bunun karşılığında onların senatodaki çıkarlarını savunuyorlardı. Bu yeni muhafazakâr fikriyatı yaymanın en etkili yolları ise düşünce kuruluşlarıyla (think tanks) medya ve din arasında bir ağ kurmaktı. Özellikle şirketler tarafından fonlanan düşünce kuruluşları Yeni Sağ ideolojinin yaratılmasında çok etkin görev almıştı. Bu muhafazakâr düşünce kuruluşları (kısaca MDK'lar), "muhafazakâr hareketin – ve çevre hareketi ile onun destekçilerinin elde ettikleri düşünülen başarılara karşı geniş çaplı bir karşı-hareket başlatan taraftarları için - anahtar rolündeki örgütsel bileşenlerdi (Jacques vd., 2008: 351). Bu kuruluşların en etkili olanları 1970'ler ve 1980'lerde faaliyete geçen Heritage Foundation, Marshall Institute ve Cato Institute idi. Bu MDK'ların amacı serbest-pazar ideolojisi ve şirket sahiplerinin anti-düzenlemeci söylemine bir biçim vermekti. Anti-düzenlemeci söylemi yaymada en etkili araçlar ise ekolojik sorunların bilimsel temelini sorgulamaya açacak kitaplar basmak oldu. Çevresel meselelere ilişkin şüpheciliği besleyen ilk kitap 1972'de basıldı (Jacques, 2009: 26). 1972-2005 yılları arasında MDK'ların

en az 141 anti-çevreci ve anti-düzenlemeci kitap bastığı tahmin edilmektedi ve bu kitapların çok büyük çoğunluğu (%92'si) Birleşik Devletler'de basılmıştır (Jacques vd., 2008: 349). Bu kitaplar bilimsel iddiaların altını oyarak çevresel sorunların aciliyetini şüpheli kılmaya çalışıyorlardı (Oreskes ve Conway, 2010). Layzer'a göre (2012: 62) muhafazakâr iktisatçılar tarafından yaratılan bu Yeni Sağ söylem "bir tür anti-düzenlemeci hikâyeyi popüler hale getirmişti":

> Bu hikâyede, kötü adam çevreciler ve hükümet bürokratları, kurban ise girişimciler ve bunun doğal sonucu olarak sıradan Amerikalılardı. Sorun ise enflasyona, yavaş büyümeye, teknolojik gelişmelerin yavaşlamasına, küçük işletmelerin sakat bırakılmasına neden olan ve işlerin büyümesi için gerekli olan sermaye birikimine sekte vuran külfetli yasal düzenlemelerdi.

MDK'ların kanaat önderleri çevrecilerin iddialarını 'sözde bilim' ya da 'abartılı bilim' olarak adlandırıyordu. 'Kötü adamlar' olan çevrecilerin 'sözde bilimi' "korkuyu büyütmek için naif ya da bile isteye zararlı bir politik programa hizmet etmek üzere oluşturulmuştu" (Jacques, 2009: 18). Bu kanaat önderlerinin söyleminde ülke için ekolojik sorunların aciliyeti değil bu konudaki yasal düzenlemeler tehlikeliydi. Muhafazakârlar, çevrecilerin radikal, aşırılıkçı, elitist, insanlık karşıtı kimseler olduğunu ve onların pozisyonlarının teknoloji, kapitalizm ve ilerleme karşıtı irrasyonel olarak görülmesi gerektiğini iddia ediyorlardı (Layzer, 2012). 1990'larda MDK'lar çabalarını küresel ısınma ve iklim değişikliği meseleleri üzerinde yoğunlaştırdılar. 1997'de yasa yapıcılara ve kamuya küresel ısınma konusunda kendi karşıt tezlerini duyurabilmek adına forumlar, konuşmalar ve basın açıklamaları yapılması için sponsor oldular (McCright ve Dunlap, 2003). Böylece Kongre ve Senato üzerindeki etkilerini de arttırmayı başardılar.

Muhafazakârlar çevrecilik karşıtı gündemi ayakta tutabilmek için dini de bir araç olarak kullanmışlardır. Bu amaçla bu yeni muhafazakâr hareketin doğal müttefiki olarak gördükleri Hristiyan Evanjelikleri de harekete geçirmişlerdi[10]. 1990'larda Evanjelikler hiç olmadığı kadar çevresel meselelere dair tartışmalara dâhil olup muhafazakârların çevre karşıtı iddialarını dinsel bir retorik kullanarak haklı göstermeye çalışmışlardır. Çevrecilik karşıtı dinsel söylemlerini yaygınlaştırmak adına daha ziyade radyo ve televizyon kanallarını kullanmışlardır. 'Hâkimiyet Teolojisi'ne (Dominion Theology) dayandırdıkları fikirlerinin temelinde her tür doğal kaynağın Tanrı tarafından insanlığın kullanımına sunulduğu iddiası bulunur. Dolayısıyla yeraltı ve yerüstü kaynakların kullanımı tanrısal bir emir ve görev olarak ortaya çıkar.

Anti-Düzenlemeci Yeni Sağ'a Muhafazakâr Tepkiler: Entelektüellerin Uzlaşı Arayışları

Bu noktaya kadar anlatılanların da gösterdiği gibi muhafazakârlığın çevresel meselelerle ilişkilenmesinde kabaca iki dönem ortaya çıkıyor. Erken dönemde nüfus artışına bağlı olarak kentlerde artan kirlilik, endüstrinin yarattığı ekolojik yıkım ve gelecek nesillere olan sorumluluk temaları üzerinden romantik bir yaklaşımla doğanın muhafazasına dönük bir yaklaşım göze çarparken, şüpheci/reddiyeci dönemde ise artan ekolojik sorunlara kayıtsız kalma ve sermayenin çıkarlarını korumak adına bu sorunları gösteren bilimsel kanıtların zeminini sorgulama tavrıyla karşılaşıyoruz. Tam da bu şüpheci/reddiyeci dönemin giderek güçlendiği 1990'larda yeni bir yaklaşımın ortaya çıktığı iddia edilebilir. Bu yıllar boyunca çeşitli kitap ve makalelerle kimi düşünürler muhafazakârlık ile çevresel meseleler arasında zayıflayan bağları güçlendirmek adına, 'uzlaşı dönemi' adını vereceğimiz yeni bir tartışma sürecinin adımlarını atmışlardır. Önemli farklılıklarına rağmen bu uzlaşı düşünürlerinin temel iddiası çevresel kaygıların muhafazakâr prensiplerle uyumlu olduğu ve bu nedenle ekolojik sorunlarla başa çıkabilmenin yolunun onları yok saymak değil muhafazakâr bir perspektiften yeniden ele almak olduğudur. Uzlaşı yaklaşımı Yeni Sağ muhafazakârların çevrecilik karşıtı tutumuna bir cevap olarak ortaya çıkmakla birlikte, ilk tespit edilmesi gereken şey bu yaklaşımın kendisini Burke gelenekselciliği, serbest-piyasa çevreciliği ve eko-milliyetçiliğin eklektik bir insan merkezcilik tasavvuruna sıkıştırmış olduğudur. Dolayısıyla uzlaşı yaklaşımının büyüyen ekolojik sorunlar karşısında radikal dönüşümleri amaçlamak yerine siyasal ve iktisadi sistemle uyumlu politikaları hedeflediği rahatlıkla söylenebilir. O halde bu uzlaşı literatürünün öncüllerinin ve bu yaklaşımın üzerine kurulduğu zeminin ne olduğunun sorgulanması gerekmektedir.

Bu uzlaşı arayışının arkasında iki önemli neden olduğu iddia edilebilir. İlki, muhafazakâr hareket içerisindeki farklı kollar arasında giderek artan siyasal ve düşünsel gerilimlerdir. Birleşik Devletler'de Cumhuriyetçi Parti, İngiltere'de ise Muhafazakâr Parti[11] içerisinde süregelen tartışmalar ve çatışmalar sonucunda Yeni Sağ'ın dünyadaki neoliberal dalgaya koşut biçimde güçlenmesi, bu yeni muhafazakârların sermaye çevreleriyle yakın ilişkiler kurması ve hareketin yıllar içerisinde daha milliyetçi bir karakter kazanması muhafazakâr ideolojinin kendi içerisinde bir kimlik krizine işaret eder niteliktedir. Muhafazakârlık liberal ve milliyetçi ideolojilerle kimi ortak prensiplerde uzlaşır görünse de 20. yüzyılın ortalarına kadar her ikisiyle de belirli bir doktriner mesafeyi korumayı becerebilmiştir. Yeni Sağ ise bu mesafelerin bulanıklaştığı ve muhafazakârlığın artık Burke ile tanımlanmasının zorlaştığı bir zemin üzerine inşa olmuştur. Şüpheci/reddiyeci muhafazakâr cephenin ekolojik yıkıma kayıtsızlığı ve hatta bu

yıkıma ortak olması kimi muhafazakâr düşünürler arasında değişik düzeylerde ve farklı önermelerle büyüyen bir tepkiye neden olmuştur. Böylece uzlaşı literatürü yazarları kendilerini Evanjelik-milliyetçi koldan ayırmaya çalışırlar. Bu nedenle uzlaşı dönemi esasen muhafazakâr düşünürler için bir anlamda günümüz koşullarına adapte edilmiş bir 'öze dönüş'ü ifade eder. Ancak birazdan ele alınacağı üzere uzlaşı literatürünün yaratmaya çalıştığı eko-muhafazakârlığın birbirinden farklı görünümleri vardır ve bunların yaklaşım ve çözüm önerileri her zaman örtüşmez. Söz gelimi bu görünümlerden biri olan serbest piyasa çevreciliğinin muhafazakâr yorumu reddiyeci bir tutuma sahip olmamakla birlikte ekolojik sorunların aciliyeti tezine karşı çıkar ve böylece Yeni Sağ üslubu yakınsarken, geleneksel muhafazakârlığın yaklaşımı ise bu üsluptan kendini uzaklaştırır.

İkinci ve daha önemli neden ise muhafazakârların çevre hareketi üzerinde Gramsci'nin kavramsallaştırmasıyla 'kültürel hegemonyasını' kurma arzusudur. Gramsci'nin en kilit kavramlarından biri olan 'hegemonya' kabaca bir sınıfın kendi çıkarlarını diğer sınıfların evrensel çıkarı olarak temsil edebilme ve kendisini bir ittifaklar grubuyla birleştirme yeteneği olarak tanımlanabilir (Sassoon, 2012: 116). Bunu sağlayabilmenin esas yolu da entelektüel ve ahlaki liderliği alarak diğer sınıfların rızasını sağlamaktır. Bu anlamda hegemonya bir "politik ilke ve stratejik bir önderlik biçimidir" (Buci-Glucksmann, 2012: 123). Hegemonyanın "özel bir uğrağı olarak" (Buci-Glucksmann, 2012) olarak kültürel hegemonya işte bu entelektüel ve ahlaki liderliği temsil eden kavramdır. Gramsci, kültürel hegemonyayı doğrudan tanımlamamış olsa da, madun sınıfların mevcut düzeni sürdüren dağıtım ve bölüşüm sistemine ve o sistemi yürüten kurumlara dair "değerleri, normları, bakış açıları, inançları, duyguları ve ön yargıları" gibi bileşenleri kazanmanın onların rızasını sağlama konusunda başat olduğunu düşünmektedir (Lears, 1985: 569). Bu anlamda bir tarihsel blok diğer gruplar ve sınıflarla ne ölçüde siyasal ve düşünsel bağlamda ittifaklar kurabilirse o derece hegemonik olabilir (Lears, 1985: 571). Tıpkı hegemonya kavramı gibi kültürel hegemonya da her gün yeniden tanımlanan bir süreç olarak okunmalıdır. Madun sınıflar ve gruplar arasındaki ilişkilerin ve ittifakların niteliği ve gücü kültürel hegemonyanın da gücünü göstermektedir.

Ekolojik hareket ve bu hareketin en önemli özneleri olan tabandan çevre örgütlenmeleri, bütün dünyada artan etki gücü, pek çok insanı harekete geçirme kabiliyeti ve siyasal, iktisadi ve kültürel düzenin meşruiyetini sorgulamalarıyla Kebede'nin (2005) tanımıyla 'karşı-hegemonik' güçler haline gelmiştir. Özellikle çevreci taban örgütlenmelerinin siyasal ve toplumsal alanda çevresel sorunlara dikkat çekmede artan kapasitesi ve başarısız oldukları konularda bile hem

yerel hem de küresel çapta duyarlılık yaratabilmiş olmaları ekolojik hareketin siyasal alanda önemli bir aktör olmasını sağlamıştır. Dolayısıyla herhangi bir siyasal yapı ekolojik hareketi ister bir müttefik isterse basitçe bir oy potansiyeli olarak görsün çevresel sorunlara karşı kayıtsız kalmanın mümkün olmadığını idrak etmektedir. Muhafazakârların çevresel meselelere ilişkin ilgisinin tam da ekolojik hareketin güçlendiği yıllardan itibaren kısmen de olsa artıyor olmasının altında yatan sebeplerden biri budur.

Uzlaşı arayışındaki muhafazakâr düşünürler için şüpheci/reddiyeci Yeni Sağ'ın hiçbir siyasal ve düşünsel bağ kurmadığı çevresel konularda tamamen boşalttığı politik alanda sol siyaset ile ekolojik hareketler arasında gelişmekte olan siyasal yakınlaşma, iş birliği ve ittifak solun çevresel konularda kültürel hegemonyayı sağlamada çok daha başarılı olduğunu göstermektedir. Uzlaşı literatürünün esas hedefi işte bu ittifaka muhafazakâr bir alternatif yaratmaktır. Adler (2013), 1990'larda özellikle Birleşik Devletler'de çevreciler için solla ilişkilerine küçümseyici bir gönderme yapan "karpuz" benzetmesinin (dışı yeşil, içi kızıl) oldukça yaygın olduğunu söyler. Yani Yeni Sağ muhafazakârları için çevre hareketine yönelik tutum anti-komünist milliyetçi siyasal tavrın bir uzantısıdır. J.L. Huffman (1992) ve Peter Huber (1999) gibi uzlaşı literatürünün içinde sayılabilecek yazarlar ise çevresel sorunların çözümünün günümüz ekolojik hareketlerinden kurtulmakla mümkün olduğunu ileri sürerler. Ayrıca bu literatürün yazarlarının neredeyse istisnasız olarak sol ile çevre hareketleri arasındaki ittifaka dair eleştirel tutum takınmaları dikkat çekicidir. Söz gelimi John Bliese (1996: 35-36), bu ilişkinin muhafazakârlar açısından neden kabul edilemez olduğunu şöyle anlatıyor: "Bu meselelerin çözümünü özel olarak Sol'a bırakmak tehlikelidir. Onların çevresel sorunların çözümünde hükümet kontrolüne ve bürokratik düzenlemelere olan eğilimi, özgürlüklerimizi daha da ihlal etmenin ötesinde, en iyi ve en verimli yol olmanın uzağındadır". Bu anlamda uzlaşı muhafazakârlarının ana kaygısı siyasette ve ekonomide ellerinde tuttukları gücün eksik kalan yanını, yani kültürel hegemonyayı ele geçirmek ve ekolojik hareketi düzen içi bir siyasal düzleme sokmaktır.

Geleneksel Muhafazakârlığın Ekolojik Yaklaşımı

Muhafazakârlık ve çevresel meseleler arasındaki uzlaşı fikrinin ve buna dönük entelektüel çabaların en belirgin örneğini kendilerini geleneksel muhafazakârlık içerisinde tanımlayan düşünürler vermiştir. Burke'ün düşünsel evrenine yakın duran bu düşünürler için muhafazakârlığın temel kavramsal çerçevesi çevresel sorunlar karşısında anlamlı çözümler üretme kabiliyeti taşımaktadır. Geleneksel muhafazakârlar ekoloji yaklaşımlarını Yeni Sağ'ın, modernizmin, solun ve daha sınırlı da olsa liberal ideolojinin eleştirisi üzerine inşa etmeye çalışırlar.

Geleneksel muhafazakârların eko-muhafazakârlığının dayandığı belli başlı ilkeler çeşitli yazarlarca genel hatlarıyla şöyle sıralanıyor: doğanın limitlerine saygı ve onu muhafaza etmeye dönük bir çaba; dizginlenmemiş kapitalizme ve bilimin ilerleme fikrine karşı bir şüphe; yasal düzenlemeler yapacak bir otoriteye olan ihtiyaç; gelecek kuşaklara dönük kaygı; Aydınlanmanın hümanizminin ve egemen öznesinin reddi; ve son olarak hızlı teknolojik gelişmeler ve değişimler karşısında ihtiyatlılık (Gray, 1994; Pilbeam, 2003).

Bu okulun en önde gelen temsilcisi John Gray (1994) yeşil bir muhafazakârlığın ilkeleri için bir taslak ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Muhafazakârların Batı'da 1980'ler boyunca çevresel kaygılar konusunda düşmanca bir tutum takındığını ve çevrecileri "bilimi kötüye kullanmak, kıyamet habercisi bir zihniyetin propagandasını yaymak ve modern sivil toplumun merkezi kurumlarına düşman olmak"la (1994: 124) suçladığını kabul ederken, geleneksel muhafazakârlığın aslında bu kaygılara doyurucu yanıtlar verdiğini çünkü ikisi arasında doğal bir uyum olduğunu iddia eder. Kendi amacınınsa muhafazakârlar ile çevreciler arasında yeni bir 'mutabakat' sağlanması adına bir müzakere zemini oluşturmak olduğunu söyler. Söz gelimi, kuşaklar arasında bir anlaşmayı, ilerlemeye dair bir şüpheyi ve denenmemiş toplumsal deneyimlere yönelik bir direnişi öğütleyen Burke'ün toplumsal sözleşme teorisinin aslında çevreciler ile geleneksel muhafazakârlar arasında ortak noktalar olduğunu ifade eder.

Gray'in analizinin önemli taraflarından biri neoliberal/Yeni Sağ ideolojiye karşı eleştirisidir. Gray, Yeni Sağ ideolojinin "hiç de muhafazakâr olmadığını" ve onun "seküler liberal ütopyanın en yeni yükselişi, rasyonalizmin siyasetteki bir türü" olduğunu iddia eder (1994: 125). Rasyonalist dogma olarak tanımladığı bu görüşün merkezi ilkesi olan 'devlet faaliyetlerinin kısıtlanması' fikrini reddettiğini söyler. Böylece kendi pozisyonunu liberter muhafazakârlardan ayırır. Ancak diğer taraftan çevrecilerin 'radikal aşırılığı' olarak gördüğü 'anti-kapitalist' tutumlarını eleştirir ve bürokratik Sovyet modeline karşı muhafazakârların pazar temelli çözümlere yakın durduğunu söyler. Pazar temelli çözümlerin devlet faaliyetleri ile desteklenmesi gerektiğini ileri sürer. Kısacası, Gray için kapitalizm koşulları altındaki devlet aktivitesi, Sovyet modelinin sınırsız devleti ve liberterlerin tümden sınırlandırılmış devleti karşısında en iyi yoldur.

Gray'e göre, pazar kurumları ciddi ekolojik sınırlılıklara sahiptir. Kapitalizmin amentüsü olan sınırsız büyüme hırsının çevresel yıkımda büyük rol oynadığını söyler ve küresel ısınmayı bunun bir sonucu olarak görür. Ancak kitapta pazar kurumlarının küresel ısınma üzerindeki etkisini tartışmaya başladığı satırlarda, Yeni Sağ'ın şüpheci yaklaşımını besleyen ifadeler de kullanır:

> Argümanımın durduğu noktadan bu olgunun [küresel ısınmanın] gerçekten var olup olmadığının, eldeki kanıtların onun gerçek bir tehlike olarak gösterip göstermediğinin ya da bu iddiaları destekleyen nihai kanıtların olmamasının bir önemi yok. Bu yalnızca hipotetik bir tehlike bile olsa yine de argümanım için yeterli işi görüyor. (Gray, 1994: 133)

İlk anda bu ifadeleri basitçe Gray'in bilimsel kanıtların 'henüz' yetersiz olduğuna dair ihtiyatı ya da Yeni Sağ'ın argümanları karşısında ara yol izleme refleksi olarak okumak mümkün görünse de, bunu yazarın metinde çokça vurguladığı bilimsel bilgiye ya da onun deyimiyle "bilimsel dünya-görüşü"ne (1994: 129) dair getirdiği eleştirilerle birlikte okuduğumuzda eko-muhafazakârlığın bu görünümünün diğer veçhelerini de anlamış oluruz. Gray, muhafazakârları "geniş çaplı toplumsal (ve teknolojik) deneylerle birlikte ilerleyen buluşlar ve yeniliklerin getirdiği tehlike"ye karşı uyarma ihtiyacı hisseder (1994: 137). Böylece küresel ısınma konusundaki bilimsel kanıtları da tartışmaya açan bir yöntem izler.

Gray'in teknolojik ilerleme ve buluşlar konusundaki ihtiyatı salık veren tutumu Burke'ün ihtiyatlılık (prudence) ilkesinden kaynağını almaktadır ve geleneksel muhafazakârların çevre düşüncesinde ortak bir vurgudur. Eckersley (1992: 21), ihtiyatlı olma ilkesinin muhafazakârlar ve çevreciler arasında ortak bir zemin kurduğunu söyler. Bu anlamda var olanın korunması ve sürekliliğin sağlanması muhafazakârlar için temel görev olarak sunulur. Bliese (1996; 1997) de ihtiyatlılığın ana ilkelerden biri olduğunu ifade eder ve ihtiyatın muhafazakârların ürkütücü ekolojik sorunlar karşısında öncü rol almasını sağladığını söyler. Dolayısıyla teknolojik ilerleme ve denenmemiş yenilikler karşısında denenmiş ve öngörülebilir yolları kullanmayı öğütlerler. Gray (1994: 137) bu meseleyi tarım üzerinden tartışır:

> Tarımda günümüz yüksek teknoloji politikalarının muhafazakâr bir perspektiften sağ görülü bir biçimde risksiz olup olmadığı tartışmalı olmanın da ötesindedir; çünkü tarım teknolojisi, diğer endüstriyel besin teknolojileri gibi, her biri doğal süreçlere sonuçları bilinmeyen ve birlikte düşünüldüğünde hesaplanamaz ve tahmin edilemez sayısıyız müdahaleyi kapsar.

Dolayısıyla geleneksel muhafazakârlara göre ihtiyatlılık, doğaya potansiyel olarak zararlı yeni teknolojilerin getirdiği gereksiz risklerden kaçınmayı sağlar. Ancak ihtiyatlılık ilkesi bütün muhafazakârlar tarafından paylaşılmaz. Örneğin Britanyalı bir Tory olan ve uzlaşı literatürü açısından önemli bir yerde duran Roger

Scruton (2012: 107) ihtiyatlılık prensibinin yalnızca bürokratların kararlarını meşrulaştırmaya yarayacağını ifade eder. Genetiği değiştirilmiş besinler örneğini veren Scruton, zararlı olmadığı kanıtlanmadan hiçbir teknolojinin kullanılmaması fikri üzerine kurulu olan ihtiyatlılık prensibinin mantıksal olarak bütün yeni teknolojilerin daha en baştan yasaklanacağı sonucunu çıkarır. O, yeni teknolojileri yasaklamaktansa 'risk almaya' dayalı bir çerçeve önerir.

John Gray'in geleneksel eko-muhafazakârlığının son bir yönü de nüfus kontrolüne yaptığı vurgudur. Gray açıkça kimi çevrecilerin ve muhafazakârların karşı çıkacağını bildiğini söylese de neo-Malthusçu nüfus kontrolü fikrine sahip çıkar ve onun hem yerel hem de küresel düzeyde çevresel yıkımın önüne geçmede zaruri olduğunu iddia eder. Gray küresel ekolojik istikrar için nükleer savaştan sonra en önemli tehlikenin nüfus artışından kaynaklandığını vurgular. Bu nüfus kontrolünün yöntemi ve kime nasıl uygulanacağı sorusuna üstü kapalı cevaplar verse de esas kaygısının kaynağını açık eder:

> Başlangıç olarak, dünyanın farklı yerlerindeki farklı ülkelerde nüfus artışı son derece eşitsizdir. Örneğin, eski Sovyetler Birliğinde Rusların nüfusu düşerken Müslüman nüfusu hızla artmaktaydı. (…) Demografik dönüşümün oranındaki bu farklılıklar nüfus büyüklüğündeki var olan eşitsizlikleri arttıracaktır. Bu da hali hazırda Mağrip'ten Güney ve Batı Avrupa'ya olan türden, hem kabul eden hem de nüfus kaybına uğrayan ülkeler açısından istikrar bozucu etki yaratacak illegal göç dalgaları meydana getirecektir. Günümüzdeki ve gelecekteki bu tür nüfus hareketlerinin sonucunun büyük askeri çatışmalara sebebiyet vereceğini öngörmek zor değil. (Gray, 1994: 143-144)

Görüleceği üzere yazar için kaygı duyulması gereken şey özel olarak Müslüman nüfusun Avrupa'ya göçü ve yaratacağı istikrarsızlıktır. Gray, kapitalizmin sınırsız büyüme fikrine dönük geliştirdiği eleştiriyi nüfus sorununa tahvil ederek göçmenlere dönük dışlayıcı muhafazakâr söylemi kendi eko-muhafazakârlığının göbeğine yerleştirir. Buradaki 'açık ima' ekolojiye zarar verenin göçmenler olduğudur. Ayrıca ilerleyen satırlarda söz konusu nüfus politikalarının zamana ve mekâna göre değişeceğini ve farklı uygulanacağını, muhafazakârlar için önemli olanın yerel görenek ve inançlara göre bunun gerçekleştirilmesi olduğunu ifade eder (1994: 145). Bu yaklaşımıyla da Roger Scruton'ın faşizan tonlar taşıyan milliyetçi eko-muhafazakârlığına yakınsar.

Göçmen Karşıtlığı ve Milliyetçi Bir Eko-Muhafazakârlık

Batı eko-muhafazakârlığının bir diğer kolu, muhafazakâr ideolojinin özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren güç kazanan milliyetçi vurgularına koşut

olarak doğan, temel amacı yereldeki doğayı korumak olan ve bunun da piyasa güçlerinin yardımıyla gerçekleşebileceğini iddia eden bir çevrecilik biçimidir. Bu anlayış, piyasa güçlerinin çevresel sorunların çözümünde bir gereklilik olduğunu ifade ederken, devletin düzenlemeci eğilimlerine de kapı açar ve hatta yerel hükümetlerin önemli roller oynaması gerektiğine vurgu yapar. Çünkü bu milliyetçi eko-muhafazakârlığa kaynağını veren şey ülke sınırları içerisindeki ekolojik düzenin korunmasıdır. Ancak esas dikkat çekici olan, yerele dair duyulan bu kaygının fikirsel düzeyde faşizan tonlar kazanmasıdır[12].

Bu milliyetçi eko-muhafazakârlığın en önemli temsilcisi Roger Scruton (2012) bu anlayışın temel ilkelerini çizmeye çalışır. Çalışmasının hemen başında muhafazakârların ekonomik özgürlükleri sonuçlarını hesaba katmadan savunmaktan kaçınması ve bu ekonomik özgürlüklerin çevreye maliyetinin belirlenip onu düşürmek için her tür adımın atılması gerektiğini söyler (Scruton, 2012: 8). Burada çağrısı esas olarak devletedir. Piyasa güçlerine görevler yüklerken devletin ortaya çıkan ekolojik tehditler karşısında tedbir alması gerektiğine vurgu yapar. Böylece kendi pozisyonunu serbest piyasa çevreciliğinden ayırır. Ancak piyasaya müdahale etme fikrine sıcak bakmaz; piyasa onun için kendi kendini düzenleyebilen ve düzeltebilen bir yapıdır. 'Gece bekçisi' devlet fikrine yakın görünmekle birlikte çevresel konularda devlete daha fazla sorumluluk yükler.

Devletin sorumluluğuna ilişkin bu vurgu Scruton'ın düşüncesinde belirli bir form alır. Kitap boyunca özel bir önem atfettiği ve analiziyle yakından ilgili iki kavram ortaya koyar: 'yerellik' ve 'Heimat' (yurt, vatan). Scruton'a göre, muhafazakârlık 'doğası gereği yerel' bir ideolojidir ve bu niteliği "insanların yerelleşmiş ve sınırlı duygulanımlarının sonucu olarak onların içinden neşet eden tarihsel bağlılıklar, yerel kimlikler ve bir tür uzun dönemli adanmışlığı" ifade eder (2012: 10-11). Bu anlamda yazara göre her ne kadar muhafazakârlar "19. yüzyıl romantiklerine benzer bir milliyetçilik" taşımasalar da "ulus devletin tarihsel ve süreksiz doğasının ve onun savaşkanlığını frenleme ve yumuşatma ihtiyacının farkındadırlar" (2012: 20-21). Scruton'a göre muhafazakârlar "ulusal düşün, yerel hisset" (2012: 20) sloganını benimsemelidir. Dolayısıyla ona göre günümüz çevre krizi karşısında gerekli önlemleri alabilmeye ehil tek özne ulus devlettir. Bu nedenle "muhafazakârlar çevresel ve toplumsal sorunları küresel düzlemde çözmeye çalışmaktansa, bilinen ve yönetilebilir olan üzerindeki yerel egemenliği tesis etmeye çabalamalıdırlar" (2012: 22). Bu son cümle esasen küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi bütün insanlığı ilgilendiren konularda Scruton'ın herhangi bir çözüm önerisinde bulunmayacağının kabulüdür. Bu küresel sorunları 'bilinmeyen' ve 'yönetilebilir olmayan' kategorilerinin içine

yerleştirerek bir yandan bu meselelere dair ortaya konan bilimsel bilgiye dair şüpheciliği yeniden üretirken diğer yandan da onlara karşı bir tür kayıtsızlık yaratır.

Scruton'ın çevresel sorunların çözümünde neden yerel hükümetleri tek gerçek özne olarak gördüğünü anlayabilmek için onun neyi 'çevresel sorun' olarak tanımladığını tespit etmek gerekmektedir. Ona göre en ciddi çevre sorunu 'nüfus artışı'dır:

> [Demokrasi gibi] diğer toplumsal denge formları da iktisadi büyümeye bağımlı oldukları için değil, nüfus artışına ya da hali hazırda azalmış olan yağmur ormanları gibi kaynaklara bağımlı oldukları için çevreyi eşit derecede tehdit eder. Kuzey Afrika'da ve Orta Doğu'nun bir kısmında görülen geleneksel İslami toplumları düşünün. (…) Her aile toplumsal pozisyonunu koruyabilmek için maiyetine yeni erkek çocukları eklemek durumundadır. Modern koşullarda bunun sonucu nüfus patlamasına bağlı olarak Müslüman Arap coğrafyası ve Kuzey Afrika'da çevrenin hızla yok edilmesi ve bunun, kurumları ve gelenekleri Müslüman yaşam tarzıyla çatışma içinde olan bir Avrupa'ya yayılmasıdır. (Scruton, 2012: 16)

Scruton, 'nüfus patlaması' temasını açık şekilde yeni-Malthusçu teoriden ödünç almaktadır. Barry'e göre (2007: 62), "Malthus'un özünde doğanın ve toplumun sağcı ve muhafazakâr bir görüşünü" ifade ettiği söylenebilir, ancak Scruton bu muhafazakâr temayı bir adım ileriye taşıyarak nüfus kontrolünü 'Avrupalı olmayan' toplumlar için talep ettiğini görürüz. Sonuç olarak Scruton'un çevre sorunlardan anladığı temel şey Avrupa'ya olan göçtür: "Çevrecilerin ve muhafazakârların ortak bir amaç haline getirebilecekleri ve getirmeleri gereken nokta burasıdır. Bu ortak amaç, en güçlü ifadesini ulusal devlette bulan, sevgimizin nesnesi olan ulusal sınırlardır (2012: 19). Dolayısıyla yazarın çevresel önceliği ve arzusu ulusal sınırları istenmeyen ziyaretçilerin, yani göçmenlerin yarattığı 'erozyondan' korumaktır.

Bu çalışmada ayrıntılarına girilmeyecek olmakla beraber, Scruton'ın eko-muhafazakârlığını açıklamada yardımcı olması adına eko-milliyetçi/eko-faşist düşüncenin ortaya çıkışını ve temel öncüllerini incelemek gerekmektedir. Eko-faşist fikirlerin ilk nüvelerini erken 19. Yüzyılda Almanya'da tarihçi Ernst Moritz Arndt'ın yazılarında görürüz. Arndt, 1815'te kaleme aldığı *On the Care and Conservation of Forests* adlı makalesinde endüstrileşme sonucu meydana gelen "ormanların ve toprağın sömürülmesi" meselesine dikkat çeker (Staudenmaier, 1995: 6). Ancak Arndt'ın çevreciliği yabancı düşmanı bir milliyetçilikle örülüdür

ve 'Alman toprağının ve Alman halkının iyiliğini' ön plana alır. Benzer şekilde 'ekoloji' kavramını literatüre kazandıran, Alman bir zoolog olan Ernst Haeckel "'monizm' olarak adlandırdığı bir tür sosyal Darvinizm felsefesini geliştirir" (Staudenmaier, 1995: 7-8). Kuzeyli (Nordic) ırkın üstünlüğüne inanan Haeckel anti-semitik bir tonla ırksal öjeniyi destekler (Staudenmaier, 1995). Bu milliyetçi yazarların ana amacı ünlü Nazi mottosu 'Kan ve Toprak''ta cisimleşen Alman toprağını ve Alman halkının saflığını korumaktır. Dolayısıyla vatanı (Heimat) dışardan gelebilecek bütün müdahalelere karşı savunmayı amaç edinirler. Olsen (1995) bunu, eşsiz bir mekâna duyulan duygusal ve psikolojik bağlılık yani politik formunu Heimat kavramında bulan bir tür 'burada-olma hissi' (a here-feeling) olarak tanımlar. Yani *Heimat* yalnızca ülkeyi temsil eden bir kavram değil, aynı zamanda halkın saflığının ve dışa karşı korunmasının ifadesidir. Sonuç olarak eko-faşist düşünce için ırksal saflık ve doğaya duyulan romantik ilgi iç içe geçmiştir. Günümüzde eko-faşizmin dışa vurumu ise bu ırksal saflığı yok ettikleri düşünülen göçmenlere karşı düşmanlık olarak ortaya çıkmaktadır. Zimmerman (1995: 211) göçmen karşıtlığı ve eko-faşizm arasındaki ilişkiyi şöyle tarifler ve uyarılarda bulunur:

> Eğer eko-faşizm su yüzüne çıkacaksa, bu muhtemelen zaten 'ırksal' olarak tarif edilebilecek uzun dönemli bir ulusal kimlik inşa etmiş ülkelerde olacaktır. Avrupa ülkelerinde sağcı politikacılar hali hazırda göçün durdurulması ve hatta ulusun kültürel kimliğini, toplumsal, siyasal ve iktisadi iyiliğini tehdit eden bu yabancıların (genel olarak beyaz olmayan herkesin) kovulması için çağrı yapmaktadır. Ekolojik olarak yıkılmış ve siyasal olarak çözülmüş Üçüncü Dünya ülkelerinden gelen çaresiz insanlar gelişmiş ülkelere sürüler halinde aktıkça kimi siyasetçiler göçmenleri dışarıda tutmak için sert önlemler alınması ve böylece bu insanların terk ettikleri ülkelerinde yarattıkları (sözde) ekolojik ve siyasi krizlerin aynının önleneceğine dikkat çekeceklerdir. Batı sömürgeciliğinin bu krizlerde oynadığı rolü görmezden gelen Avrupalı bu neo-faşist liderler kara derili göçmenlerin yalnızca toprakları değil, yerel kanı da kirlettiğini iddia edebilirler[13].

Neumayer (2006: 1) de bu göçmen karşıtı tutumlar ile eko-faşist gruplar arasındaki ilişkiyi şöyle yorumlar: "Birleşik Devletler'de yakın zamanda Yeni-Malthusçu ve göçmen karşıtı gruplar, gelişmiş ülkelere olan göçün sürdürülebilir kalkınmaya ve çevrenin korunmasına zarar verdiğini iddia etmektedirler". Buradan hareketle eko-faşizmin bir tanımını yapar:

> [Eko-faşizm] bir kısım insanın milliyetine, vatandaşlık bağına ve ırkına bağlı olarak kaynakların çoğunu tüketme ve gerektiği kadar kirletme hakkına

> sahipken, geriye kalan çoğunluğun bu haklara sahip olamayacağı fikrine sahip pozisyonu tarif eder. Ve bu geriye kalan çoğunluğun her nerede yaşıyorsa orada yaşamaya devam etmesini garanti altına alır. (Neumayer, 2006:1)

Bütün bunları bir araya getirdiğimizde Scruton'ın *Heimat* kavramı üzerine yaptığı vurgunun ve ekoloji kavramı ile Almanca'daki *Heimatgefühl* arasındaki kurduğu ilişkinin onun eko-milliyetçi/eko-faşist eğilimlerini açık ettiğini söyleyebiliriz. Bunu saklamaya çok da çalışmaz. Sıklıkla vatanın, yani kendi deyimiyle "bizim biz olduğumuz, paylaştığımız, bizi tanımlayan, mahvetmek istemediğimiz" (Scruton, 2012: 25) yerin korunmasının çevrecilerin ve muhafazakârların önceliği olması gerektiğini ifade eder. Sonuç olarak Scruton'ın eko-muhafazakârlığı göçmen karşıtlığı ile örülmüş yerel düzeydeki bir muhafaza etme olarak kalır ve muhafazakâr bir kılıfla eko-faşizan fikirleri besler.

Serbest Piyasa Eko-Muhafazakârlığı

Uzlaşı literatürünün bir kolu da çevresel meselelerin çözümünde liberallerin serbest piyasa çevreciliğinin öncüllerini muhafazakârlığa adapte etme uğraşı verirler. Eckersley'e göre (1993), her ne kadar ikisi arasında örtüşmeler mevcutsa da liberallerin serbest piyasa çevreciliği ile muhafazakârların piyasa güçlerine dayalı araçlarla kurmaya çalıştıkları çevrecilik birbirine karıştırılmamalıdır. Bu anlamda her şeyden önce ikisi arasındaki ayrım çizgileri genel hatlarıyla tespit edilmesi gerekmektedir.

Liberal düşüncenin serbest piyasa çevreciliği en temelde çevre sorunlarının çözümü için en uygun yolun özelleştirmeye dayalı bir özel mülkiyet rejiminin tam olarak hayata geçirilmesi olduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre "ortak çevresel varlıklar konusunda net şekilde tanımlanmış, evrensel, ayrıcalıklı, devredilebilir ve tatbik edilebilir özel mülkiyet haklarının yokluğu" (Eckersley, 1993: 4-5) ortak kullanımdaki kaynakların sömürüsüne ve su kaynaklarının tükenmesi ve hava kirliliği gibi dışsallıkların (externalities) meydana gelmesine neden olur. Çevresel yıkımı yaratan şey özel mülkiyet değil, tersine devlet müdahaleleridir. Böylece bu anlayış mümkün olan her durumda özelleştirmeyi savunur. Ayrıca ekonomik büyümeye sınırlar getirilmesi fikrinden de tamamen vazgeçilmesini önerirler çünkü dışsallıkları azaltacak olan şeyin tam da ekonomik ve teknolojik büyüme olduğunu ileri sürerler (Eckersley, 1993). Sonuç olarak serbest-piyasa çevreciliğinin temel nosyonları âdem-i merkeziyetçilik ve özelleştirme olarak belirir.

Serbest piyasacı eko-muhafazakârlar ise teoride bu yaklaşımdan önemli bir noktada ayrılırlar. O da liberallerin devlet müdahalesine karşı olan tutumudur.

Serbest piyasa eko-muhafazakârlığı özelleştirmeler konusunda liberallerle aynı çizgide durmakla beraber, piyasa güçlerinin yaratabileceği çevresel sorunlar karşısında devletin müdahalesinin şart olduğunu savunurlar. Bu anlamda spesifik olarak "vergilendirme, cezalandırma, masrafları ödetme, finansal yardım ve sübvansiyon gibi düzenlemeci araçların" şirketlerin yaratabileceği çevresel sorunlar karşısında etkin olabileceğini düşünürler (Eckersley, 1993: 6-7). Böylece liberal yaklaşımın 'bırakınız yapsınlar' anlayışına bir alternatif getirirler. Diğer yandan söz gelimi geleneksel muhafazakârların ekoloji anlayışının temellerinden biri olan ihtiyat ilkesine ise yakın durmazlar. Dolayısıyla teknolojik yenilikler konusunda risk almayı tercih eden bir pozisyona sahiptirler.

Bu yaklaşıma örnek olarak gösterilebilecek iki yazardan bahsedebiliriz. Peter Huber, *Hard Green: Saving Environment from the Environmentalists* (1999) adlı polemik tonu yüksek kitabında serbest piyasacı bir eko-muhafazakârlığın prensiplerini ele alır. Çevre meselelerine dair yaklaşımlar açısından *hard* (sert) ve *soft* (yumuşak) biçimindeki iki anlayıştan bahseder. Muhafazakârların yaklaşımının 'sert', geriye kalan bütün çevrecilerin yaklaşımının ise 'yumuşak' olduğunu söyler. Bu ikinci gruba kimleri aldığını açıkça yazmaz ama kendi bakış açısından olmayan tüm çevre yaklaşımlarını bu gruba dâhil eder.

Huber'a (1999) göre, "muhafazakârlar çevreci siyasetin muhafaza etme hizbini yeniden ele geçirmelilerdir. Ona göre çevre siyasetinde hegemonyanın alınması onların siyaseten hayatta kalmaları için de elzemdir. Muhafazakâr dava için de bu çaba aynı derecede önemlidir". Ancak metnin geneline bakıldığında Huber'ın aklındaki muhafazakârlığın spesifik olarak Birleşik Devletler'deki siyasal biçimi olduğu anlaşılır. Yazarın temel argümanlarından biri Malthusçu teorinin ve ekonomik büyümenin sınırlandırılması tezlerinin tümden yanlış olduğudur. Ona göre insanlığın zaman içerisinde belirli kaynakları tüketmesi kaçınılmazdır ancak zenginleştikçe ve refaha kavuştukça insanları beslemek için yeni teknolojik yol ve yöntemler keşfedilecektir. Burada zenginleşme ile sınırlama arasında ilginç bir ilişki kurar: "Ailenin büyüklüğüne, obeziteye, nüfusa, atıklara, verimsizliğe ve bireysel tüketime sınırlandırmayı getiren zenginliktir, yoksulluk değil. Zenginler servetlerini yeşile akıtırlar, yoksullar değil" (1999: xxvi). Dolayısıyla Huber'a göre, çevresel sorunların çözümü zenginleşmekten geçer. Zenginlik teknolojik ilerlemeyi sağlar ve bu yeni yöntemler çevresel sorunlara çözümü getirir. Bu basitleştirilmiş mantıki çıkarımın diğer sonucu da geleneksel muhafazakârların ihtiyat ilkesini ıskartaya çıkarmaktır. Söz gelimi geleneksel bir muhafazakâr için nükleer enerji tartışmalı bir meseleyken Huber için bir gerekliliktir ve 'en yeşil' enerji kaynağıdır (1999: 197). Huber (1999: 197-198) bu tutumunu tarımsal üretim için de sürdürür ve açıkça tarım ilaçlarının kullanımını savunur:

> Tarım zararlılarına dirençli mısır çiftçinin arazisinden alacağı ürünü iki katına çıkararak çevresel olarak önemli bir şeyi kurtarmış olur: toprağın bizatihi kendisi. Dolayısıyla büyüme hormonu daha fazla ineğin ve sütün daha az otlaktan alınmasını sağlar. Suni gübre, haşere ilaçları, ambalajlama ve korucuyu maddeler (…) güneşten daha fazla enerjiyi, daha az toprakla, daha verimli almamıza izin verir.

Buna mukabil 'yumuşak bilimciler' olarak adlandırdığı bilim insanlarını kesinlikten uzak bilgisayar modelleri ile sürekli bir iklim alarmcılığı yapan 'yeni oligarklar' şeklinde suçlar. Bu anlamda küresel ısınmanın bir sorun olduğu savına karşı çıkar. Bu noktada küresel ısınmanın varlığını inkâr etmeden, onun var olsa bile aslında faydalı olabileceği biçiminde ilginç bir mantık izler (1999: 110-111): "Karbondioksit bitkiler için besindir, dolayısıyla gezegenimiz daha da yeşil hale gelecektir. Yağmur ormanları Idaho'ya kadar uzanacaktır. (…) Eğer sera gazları bir sorunsa, dünyanın geri kalanı da bir sorundur." Böylece reddiyeci bir tutum almamış gibi görünse de küresel ekolojik sorunların varlığına dair bilimsel bilginin altını oymaktadır.

Bob Inglis de bu yaklaşımın savunucularından bir diğeridir. Öncelikle muhafazakârların yıllar içerisinde reddiyeci bir pozisyona düşmelerini eleştirir ve bunun esas nedeninin çevre sorunlarına yeterli yanıtları olmadığına dair yanlış bir inanç olduğunu tespit eder (Inglis, 2013: 248). Bu inancın yanlış olduğunu, aslında muhafazakârların çevresel sorunlar karşısında ellerinde önemli bir araç bulunduğunu ve bu aracın da hür teşebbüs olduğunu söyler (2013: 248). Muhafazakârların çevre mücadelesinde bayrağı devralmaları gerektiğini vurgular. Makalesi boyunca tartışmayı sürekli muhafazakârların reddiyeci tutumunu eleştirmeye getirir. Hesap verilebilirlik, kesinlik ve vergi reformu olarak tespit ettiği üç ilkeyle hür teşebbüsün küresel ekolojik krizlere de yanıt verebileceğini iddia eder. Hesap verilebilirlik bireylerin yarattıkları çevre kirliliğinden sorumlu tutulabilmelerini öngörür. Kesinlik ilkesinden kastı ise müteşebbislerin çevre düzenlemelerinin sonucu olarak kendi işlerinde ne kadar harcama yapmaları gerektiğinin net olmasıdır. Ona göre, eğer iş çevreleri maliyetleri bilebilirlerse 'bir ihtimal' kendilerini güneş veya rüzgâr enerjisi seçeneklerine yaklaştırabileceklerdir. Vergi düzenlemesi ilkesinden kasıtsa şaşırtıcı olmayan şekilde sermayenin vergi yükünün azaltılmasıdır. Vergi yükü hafiflerse sermayenin yeşil enerji seçeneklerine daha fazla yatırım yapacağını iddia eder. Bu ilkeler hayata geçirildiği takdirde hükümetin kimi olumsuz uygulamalarının ve düzenlemelerinin telafi edilebileceğini söyler. Böylece de çevre sorunlarını sermayenin sorunları ile eşitler.

Sonuç

Gramsci, hegemonyanın gerçekleşebilmesinin kaçınılmaz koşulunun onun yalnızca etik-politik bir zeminde yapılan sınıflar arası geçici uzlaşmalarla değil, aynı zamanda hegemonik olma iddiasındaki sınıfın ekonomik ilişkileri dönüştürmesiyle mümkün olduğunu söyler (Sassoon, 2012: 118). Bu ilişkileri dönüştürme amacı taşımayan hiçbir yönetici grubun gündelik ekonomik fedakârlıklarla diğer sınıf ya da gruplarla uzlaşı arayışı içinde olmasının 'esasa dokunmadığını' vurgular. Gramsci'nin analizini bu çalışmada yaptığımız tartışmalarla birlikte okuduğumuzda muhafazakâr siyasal ve entelektüel hareketin ekolojik hareket üzerinde kurmaya çalıştığı kültürel hegemonyanın gerçekleşmesinin olanaksız olduğu sonucu ortaya çıkar. Uzlaşı literatürü olarak adlandırdığımız bu eko-muhafazakâr yaklaşımların her biri ekolojik hareketi sistem içi bir düzleme çekmeye çalışır. Yine her biri için çevresel sorunların çözümü adına değişmez koşul sermayenin sınıfsal çıkarlarının korunmasıdır. Aralarındaki fark devletin düzenlemeci müdahalelerine ne ölçüde izin verileceğine dair derece farkıdır. Eko-muhafazakâr çabalar değişmez şekilde radikal karakteri iğdiş edilmiş bir ekolojik hareket tasavvur ederler. Dolayısıyla bu literatürün uzlaşı kavramı ile anladığı şeyin hegemonyadan çok bir tahakküm olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Başta sorduğumuz eko-muhafazakâr hareketin özgün bir kategori ve yeni bir çevrecilik olarak okunup okunamayacağı sorusuna bu çalışma olumsuz yanıt vermektedir. Eko-muhafazakârlığın çevresel meseleler karşısında 'ihtiyatlılık', 'muhafaza etme' ve 'kuşaklararasılık' temaları dışında kendine has hiçbir özgün politik önermesi yoktur. Bu çalışma göstermeye çalışmıştır ki uzlaşı literatürün önemli bir kısmı ise zaten bu temalara sahip çıkmaz. Test edilmemiş yeni teknoloji ve buluşların kullanımı söz konusu olduğunda ihtiyat ilkesi muhafazakârlar içerisinde pestisitlere, hormonlara ve nükleer enerjiye yenilmiş durumdadır. Dolayısıyla eko-muhafazakârların birçoğu için sermayenin iktisadi çıkarları ihtiyat ilkesinin önüne geçmiştir. Muhafaza etme teması ise zaten en başından beri Gifford Pinchot'nun 'akıllı yönetim' kavramsallaştırmasıyla özel sektörün elinde tüketime açma anlamı taşır ve bu haliyle bile 'koruma' fikrinin ve ekomerkezci bir yaklaşımın çok dışında kalır.

Eko-muhafazakâr düşüncenin 'yerelliğe' ve 'yerel olanın korunmasına' ilişkin yaptığı özel vurgu iki önemli sonuç doğurur. Birincisi bu vurgu yerel düzeyde kalan çevreci hassasiyetleriyle küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi krizlere yönelik anlamlı bir siyaset geliştirmeyi olanaksız kılar. Devletin düzenlemeci müdahalelerinin sınırlandırılmasına yönelik talebi politik önermelerinde öne

çıkaran eko-muhafazakârlık yine devletlerin en çok müdahil olması gereken küresel ekolojik krizler karşısında, 'özgürlüklerin kısıtlanacağı' savıyla şüpheci/reddiyeci pozisyona geri düşer. Sonuç olarak uzlaşı literatürü yazarları küresel ekolojik krizlerin bilimsel zeminini tıpkı şüpheci/reddiyeci muhafazakâr pozisyon gibi sorgulamaya açar. Çevrecilerin aciliyet taleplerine yanıt vermez ve hatta onları alarmcı olmakla suçlar. Dolayısıyla anti-entelektüel ve anti-radikal söylemi yeniden üretir. Yerellik vurgusunun ikinci önemli sonucu ise Roger Scruton'da örneğini bulan göçmen karşıtı bir eko-muhafazakârlık. Çevresel sorunları bir çırpıda göçmenler ile eşleyip, devlete bu göçmenleri dışarıda tutma görevi yükler. Nüfus artışı ile çevresel sorunlar arasında doğrudan bir ilişki kurar ve bu artışa neden olduğunu iddia ettikleri göçmenlerin esas sorun olduğunu iddia eder. Beklenileceği üzere sermayenin ve devletin sorumlulukları bu söylemle görünmez kılınır. Geriye yalnızca faşizan tonlamalarıyla bir çevre hassasiyeti kalır. Bütün bunlar bize 1990'lardan itibaren şüpheci/reddiyeci muhafazakâr siyasete karşı beliren bu yeni eko-muhafazakâr uzlaşı arayışının aslında sermayenin çıkarları ile çatışmaktan uzak duran, küresel ekolojik krizler konusunda net hiçbir önerisi olmayan, bu konudaki bilimsel kanıtların meşruiyetini sorgulamaya açan ve ekolojik hareketi radikal karakterinden arındırmaya çalışan, entelektüel bir çabadan çok yeni bir tür tahakküm etme stratejisi olduğunu göstermektedir.

Sonnotlar

1 Makalede yer alan bütün İngilizce alıntılar – aksi kaynakçada belirtilmedikçe - yazar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

2 Çalışma boyunca literatürde farklı anlamlara gelen, *conservation* kavramı yerine 'muhafaza (etme)', *preservation* kavramı yerine 'koruma', *stewardship* kavramı yerine ise 'himaye (etme)' kelimeleri kullanılacaktır.

3 Bu çalışma boyunca ekoloji ve çevre kavramları birbirleri ile eşanlamlı olarak kullanılacaktır. Ancak söz konusu olan muhafazakârların çevresel meseleler konusundaki görüşleri olduğu için Dobson'ın (2007) ayrımının son derece anlamlı olduğu ifade edilmelidir. Dobson'a göre (2007: 2-3) "çevrecilik (environmentalism) çevresel sorunların mevcut değerler ya da üretim ilişkilerinde ve tüketimde herhangi esaslı bir değişim olmadan, yönetimsel bir yaklaşımla çözülebileceği inancına yaslanırken, ekolojizm ise sürdürülebilir ve tatmin edici bir varoluşun insan-olmayan doğal dünyayla ilişkimizde ve kendi toplumsal ve siyasal yaşamımızda radikal değişimler gerektirdiği fikrine sahiptir". Bu anlamda bu makalede çevresel konularda kalem oynatan bütün muhafazakâr yazarlar için esas olan yaklaşımın 'çevrecilik' olduğu iddia edilecektir.

4 Bu literatüre katkı sunan ve onların eleştirisini yapan diğer belli başlı kimi kaynaklar şöyle sıralanabilir: (Adler, 2013; Bliese, 1997, 1996; Farber, 2017; Flynn and Lowe, 1992; Inglis, 2013; Johnson, 1981; McCright and Dunlap, 2011, 2003; Pilbeam, 2003a, 2003b; Thompson Jr, 2005; Turner, 2009).

5 Bu konuda söz konusu derneklerin internet sitelerine göz atılabilir: https://www.conservamerica.org/leadership ve https://www.acc.eco/staff

6 2017'de yayınlanan bir haberde dönemin ABD başkanı Donal Trump'ın *Twitter*'da iklim değişikliğe şüpheyle yaklaşan sözler içeren 115 tweet attığı ifade ediliyor. https://www.vox.com/policy-and-politics/2017/6/1/15726472/trump-tweets-global-warming-paris-climate-agreement

7 Barton H. Thompson Jr.'a (2005) göre çevresel meseleler söz konusu olduğunda muhafazakârlar arasındaki bölünmeler artmaktadır. Ona göre Birleşik Devletler'de çevresel sorunlar konusunda ortaya çıkan beş farklı muhafazakâr düşünce okulu vardır. Liberterler, Pareto Optimistleri, Jeffersoncı Muhafazakârlar, Hamiltoncı Muhafazakârlar ve Burke Muhafazakârları. Bu okullar arasındaki farklılıkların ayrıntıları için bkz. (Thompson Jr., 2005: 311-313).

8 Yine bu çalışmanın başında Kanada'da 'People's Party of Canada' liderliğini yapan Maxim Bernier'in ve elbette eski ABD başkanı Donald Trump'ın yaklaşımı şüpheci/reddiyeci akıma örnek olarak gösterilebilir.

9 Yasanın ayrıntıları için bkz.: https://www.justice.gov/enrd/wilderness-act-1964

10 Bu noktada bir kayıt düşmek gerekiyor. Her ne kadar Evanjelik liderlerin büyük çoğunluğu bu muhafazakâr söyleme angaje olsa da çevrecilik yanlısı tutum geliştiren başka Evanjelik gruplar olduğunu da görebiliyoruz. Evanjelik Çevre Ağı (The Evangelical Environmental Network) adıyla bir araya gelen bir grup, çevreci tutumlarını İncil'de bulunduğunu iddia ettikleri "yaradılışa gösterilen özen, süreğen bir iklim ve sağlıklı, çevre kirliliğinin olmadığı bir dünya" düsturuna dayandırmaktadır (Turner ve Isenberg, 2018). Bu Evanjelikler 1996'da televizyon reklamları ve mektuplar aracılığıyla çevreci kampanyalar düzenlemiştir. Bu grubun savları için şu adrese göz atılabilir: https://creationcare.org/

11 İngiltere'de Muhafazakâr Parti içerisinde çevresel meselelere dair tartışmaların bir analizi için Flyn & Lowe (1992) makalesine bakılabilir.

12 Eko-milliyetçiliğin ve eko-faşizmin farklı ülkelerdeki görünümleri için ayrıca şu

kaynaklara bakılabilir: (Forchtner, 2019), (Margulies, 2021), (Dawson, 2000), (Dawson, 1996)

13 Yeni Zelanda'da Mart 2019'da gerçekleştirilen Christchurch Camii katliamını düzenleyen Brenton Harrison Tarrant katliamdan önce yayınladığı manifestosunda kendisini bir eko-faşist olarak tanımlar.

Kaynakça

Adler J H (2013). Conservative Principles for Environmental Reform. *Duke Environmental Law & Policy Forum*, *23*(2), 253–280.

Barry J (2007). *Environment and Social Theory*, Second Edition, London: Routledge.

Beneton P (2016). *Muhafazakârlık*. Çev. C Akalın, İstanbul: İletişim Yayınları.

Bliese J R E (1996). The Conservative Case for the Environment. *The Intercollegiate Review*, 32(1), 28-36.

Bliese J R E (1997). Traditionalist Conservatism and Environmental Ethics. *Environmental Ethics*, 19(2), 135-151.

Buci-Glucksmann C (2012). Hegemonya ve Rıza: Politik Bir Strateji. İçinde: A S Sassoon (der), *Gramsci'ye Farklı Yaklaşımlar*, Çev. M K Coşkun vd., Ankara: Dipnot Yayınları, 121-133.

Dawson J (1996). *Eco-Nationalism: Anti-Nuclear Activism and National Identity in Russia, Lithuania, and Ukraine.* Duke University Press.

Dawson J (2000). "The Two Faces of Environmental Justice: Lessons from the Eco-nationalist Phenomenon." *Environmental Politics.* Environmental Politics 9(2): 22-60.

Dobson A (2007). *Green Political Thought*, Fourth Edition, London: Routledge.

Dunlap R E vd. (2001). Politics and Environment in America: Partisan and Ideological Cleavages in Public Support for Environmentalism. *Environmental Politics*, 10(4), 23-48.

Matthews D (2017). Donald Trump Has Tweeted Climate Change Skepticism 115 Times. Here's all of it. https://www.vox.com/policy-and-politics/2017/6/1/15726472/trump-tweets-global-warming-paris-climate-agreement, Son erişim tarihi, 08.01.2021.

Eckersley R (1992). *Environmentalism and Political Theory: Toward an Ecocentric Approach*. London: UCL Press.

Eckersley R (1993). Free Market Environmentalism: Friend or Foe? *Environmental Politics*, 2(1), 1-19.

Farber D A (2017). The Conservative as Environmentalist: From Goldwater and the Early Reagan to 21st Century. *Arizona Law Review*, 59(1005-1060).

Flynn A ve Lowe P (1992). The Greening of the Tories: The Conservative Party and the Environment. İçinde: W Rudig (der), *Green Politics Two*, Edinburgh: Edinburg University Press, 9-36.

Forchtner B (der..) (2019). *Far Right and the Environment: Politics, Discourse and Communication.* London: Routledge.

Giubilei F (2019). *The History of European Conservative Thought.* Çev. Rachel Stone, Washington: Regnery Publishing.

Gray J (1994). *Beyond the New Right: Markets, Government and the Common Environment*. London: Routledge.

Gray J (2004). *Straw Dogs: Thoughts on Humans and Other Animals*. London: Granta Books.

Hardin G (1985). *Filters Against Folly: How to Survive Despite Economists, Ecologists, and the Merely Eloquent*. New York: Penguin Books.

Harvey D (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.

Hay P R (2002). *Main Currents in Western Environmental Thought*. Sydney: UNSW Press.

Huber P (1999). *Hard Green: Saving the Environment from the Environmentalists: A Conservative Manifesto*. New York: Basic Books.

Huffman J L (1992). Protecting the Environment from Orthodox Environmentalism. *Harvard Journal of Law and Public Policy*, 15(2), 349-370.

Inglis B (2013). Putting Free Enterprise to Work: A Conservative Vision of Our Environmental Future. *Duke Environmental Law & Policy Forum*, 23(2), 247-252.

Jacques P J (2009). *Environmental Skepticism: Ecology, Power and Public Life*. Surrey: Ashgate Publishing.

Jacques P J vd. (2008). The Organisation of Denal: Conservative Think Tanks and Environmental Scepticism. *Environmental Politics*, 17(3), 349-385.

Kebede A (2005). Grassroots Environmental Organizations in the United States: A Gramscian Analysis. *Sociological Inquiry*, 75(1), 81-108.

Kirk R (2019). *Muhafazakâr Anlayış: Burke'ten Elliot'a*. Çev. Okan Arslan, Ankara: Kadim Yayınları.

Kirk R (2020). Muhafazakârlığın On Prensibi. Çev. O Arslan, İçinde: F Duman (der), *Muhafazakârlık Okumaları*, Ankara: Kadim Yayınları, 41-52.

Layzer J A (2012). *Open for Business: Conservatives' Opposition to Environmental Regulation*. Massachusetts: The MIT Press.

Jackson T J J (1985). The Concept of Cultural Hegemony: Problems and Possibilities. *The American Historical Review*, 90(3), 567-593.

Margulies M (2021). "Eco-Nationalism: A Historical Evaluation of Nationalist Praxes in Environmentalist and Ecologist Movements." *Consilience: The Journal of Sustainable Development* (23):22–29.

McCright A ve Dunlap R E (2003). Defeating Kyoto: The Conservative Movement's Impact on U.S. Climate Change Policy. *Social Problems*, 50(3), 348-373.

Mollaer F (2017). *Muhafazakârlığın İki Yüzü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Nash G H (1976). *The Conservative Intellectual Movement in America: Since 1945*. New York: Basic Books.

Neumayer E (2006). The Environment: One More Reason to Keep Immigrants Out? *Ecological Economics*, 59(2), 204-207.

Nisbet R (1978). Conservatism. İçinde: T Bottomore ve R Nisbet (der), *A History of Sociological Analysis*, New York: Basic Books, 80-117.

Oakeshott M (1962). Rationalism in Politics. İçinde: *Rationlism in Politics and Other*

Essays, London: Methuen & Co Ltd, 1-36.

Olsen J R (1999). *Nature and Nationalism: "Right-Wing" Ecology and the Politics of Identity in Contemporary Germany*. London: Palgrave Macmillan.

Oreskes N ve Conway E M (2010). *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth of Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*. New York: Bloomsbury Press.

Pilbeam B (2003). Natural Allies? Mapping the Relationship Between Conservatism and Environmentalism. *Political Studies*, 51(3), 490-508.

Robbins P (2012). *Political Ecology*. Second Edition. Wiley-Blackwell.

Sassoon A S (2012). Hegemonya, Mevzi Savaşı ve Politik Müdahale. İçinde: A S Sassoon (der), *Gramsci'ye Farklı Yaklaşımlar*, Çev. M K Coşkun vd., Ankara: Dipnot Yayınları, 97-120.

Scruton R (2012). *How to Think Seriously about the Planet: The Case for an Environmental Conservatism*. Oxford: Oxford University Press.

Staudenmaier P (1995). Fascist Ecology: The 'Green Wing' of the Nazi Party and Its Historical Antecedents. İçinde: *Ecofascism: Lessons from the German Experience*, AK Press, 4-30.

Suvanto P (1997). *Conservatism from the French Revolution to the 1990s*. Çev. R Fletcher, London: Palgrave Macmillan.

Thompson Jr B H (2005). Conservative Environmental Thought: The Bush Administration and Environmental Policy. *Ecology Law Quarterly*, 32(2), 307-348.

Turner J M ve Isenberg A C (2018). *The Republican Reversal: Conservatives and the Environment from Nixon to Trump*. Massachusetts: Harvard University Press.

Zimmerman M E (1995). The Threat of Ecofascism. *Social Theory and Practice*, 21(2), 207-238.